

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Kirjanduse ja teatriteaduse osakond

Lauren Paade

Teatritegevus Valga ja Rapla maakonnas aastatel 2019–2021

Bakalaureusetöö

Juhendaja Hedi-Liis Toome, PhD

Tartu 2024

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Eesti teatrisüsteem, teatripoliitika ning ülevaade teatritegevusest COVID-19 kriisi tingimustes aastatel 2019–2021	6
1.1. Eesti teatrisüsteem ja -poliitika	6
1.2. Eesti üldine teatritegevus aastatel 2019, 2020 ja 2021	9
1.3. Rapla ja Valga maakonnast ja kultuurielust	14
1.3.1. Rapla maakonnast ja kultuurielust	14
1.3.2. Valga maakonnast ja kultuurielust	15
2. Bakalaureusetöö metoodika	18
2.1. Hans van Maanen kunstiilma funktsioonidest	20
2.2. Loomisega seotud aspektid	22
2.2.1. Loomisega seotud aspektid Raplamaal	23
2.2.2. Loomisega seotud aspektid Valgamaal	27
2.3. Lavastuste vahendamise ja ekspuuteerimisega seotud aspektid	32
2.3.1. Valga ja Rapla maakonna harrastusteatri lavastuste vahendamise ja ekspuuteerimisega seotud aspektid	32
2.3.2. Professionaalsete teatri lavastuste vahendamise ja ekspuuteerimisega seotud aspektid	35
2.4. Publikuga seotud aspektid	45
Kokkuvõte	53
Kirjandus	56
Theater activities in Valga and Rapla Counties in 2019–2021. Summary	63

Sissejuhatus

Selle bakalaureusetöö eesmärk on anda ülevaade Valga ja Rapla maakonna teatrielust aastatel 2019–2021, vaadeldes teatrielamuse saamise võimalusi ja teatrite külastatavust. 2019. aasta oli Eesti teatritele edukas. Teatrid pakkusid huvilistele vaatamiseks eelnenud aastast rohkem etendusi (6695 vs. 7047), mängukavades oli kokku varasemast rohkem lavastusi (582 vs. 610) ja uuslavastusi (212 vs. 222). Teatrit külastati rohkem – üle 1,2 miljoni korra. (Sippol 2020: 365; Eesti teatristatistika 2018) Hoogsale teatrielule pani piiri 12. märtsil 2020 Eesti Vabariigi valitsuse poolt välja kuulutatud eriolukord seoses COVID-19 pandeemilise levikuga maailmas ning Eestis. Eestis on alaliselt tegutsevaid professionaalseid teatreid enam kui pooltes maakondades, kuid milline oli teatrielu aastatel 2019–2021 maakondades, kus puudus alaline professionaalne teater?

Töös soovitakse uurida teatrielu paikades, kus ei ole maakonnas alalist professionaalset teatrit. See on üks põhjustest, miks uuritavateks maakondadeks valiti Valga ja Rapla maakond. Maakondades, kus ei ole alaliselt tegutsevat professionaalset teatrit ega teatritruppi, on teatrikultuuri kättesaadavus kesine. Teatrikultuuri kättesaadavus on oluline kõigis maakondades ning varasemalt ei ole nende maakondade teatrielu kohta uurimust tehtud.

Töös antakse ülevaade, uuritakse ja selgitatakse välja, milliseid võimalusi pakutakse nendes piirkondades teatrielamuse saamiseks. Maakonnad, mida selles töös analüüsitakse, asetsevad Eesti eri osades, mistõttu on neile omased asukohast tulenevad erisused. Ajavahemik 2019–2021, mida uurimistöös käsitletakse, on valitud koroonaviiruse leviku tõttu. Kui aasta 2019 oli tavapärase ning teatrite jaoks edukas rekordilise publiku aasta, siis aastaid 2020 ja 2021 mõjutasid koroonaviiruse levikust tulenevad muutused.

Uurimismeetodina kasutatakse kvantitatiivset ja empiirilist meetodit. Töös lähtutakse statistikast ning andmetest, mis on eri allikate kaudu õnnestunud koguda. Analüüsitavad andmed, mis puudutavad professionaalsete teatrite tegevust Valga- ja Raplamaal, on saadud Eesti Teatri Agentuuri kodulehelt ja Tiia Sippoli käest. Harrastustegevust

puudutavad andmed pärinevad Eesti Harrastusteatri Liidu kodulehelt ning Astra Põlmalt, Piia Põdralt, Ene Prantsult, Siiri Põldsaarelt ja Kätlin Raidsalult. Nende põhjal analüüsitakse Valga ja Rapla maakonna olukorda, võrreldakse neid omavahel ja tehakse lühiülevaade olukorrast Eestis.

Töö jaguneb üldisemalt kaheks osaks. Bakalaureusetöö esimeses osas käsitletakse Eesti teatrisüsteemi ja -poliitikat, antakse ülevaade teatritegevusest aastatel 2019–2021 ning Rapla ja Valga maakonnast ja kultuurielust. Eesti teatrisüsteemist ja -poliitikast ülevaate tegemisel tutvustatakse ühtlasi dokumenti „Kultuuri arengukava 2021–2030“, programmi „Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““, etenduskunstide rahastamise viise, teatrikunsti institutsioonide tegevust reguleerivaid seadusi jne. Kuna aastatel 2019, 2020 ja 2021 avaldas teatrielule ning kultuurile tervikuna tugevat mõju COVID-19 pandeemiaga seonduvad muutused, tehakse ka sellest kokkuvõtlik ülevaade. Ühtlasi tutvustatakse bakalaureusetöös lühidalt maakondi ja sealset kultuurielu, minnes edasi loomise, lavastuste vahendamise ja ekspuuteerimise ning publikuga seotud aspektide juurde.

Töö teine osa algab tutvustava peatükiga antud töö metodoloogias ja Hans van Maaneni kunstiilma funktsioonidest, kus seletatakse lahti van Maaneni skeem kunstiilma toimimise suhetest ja funktsioonidest ühiskonnas. Skeemi tõlgendamine on oluline, kuna seda kasutatakse töö teoreetilise alusena. Lähtuvalt van Maaneni skeemist analüüsitakse Valga ja Rapla maakonna teatrielu aastatel 2019–2021 kolmest aspekti kogumist. Esimesed aspektid on loomisega seotud küsimused. Selle puhul keskendutakse vaid harrastusteatri tegevusele, kuna professionaalse teatri näol neis maakondades uuritavatel aastatel loometegevust ei toimunud. Van Maaneni skeemi alusel käsitletakse järgmiste aspektidena kahe maakonna lavastuste vahendamise ja ekspuuteerimisega seotud andmeid, kuid siia lisanduvad peale harrastusteatri ka professionaalsete teatri tegevus uurimisel aastatel. Sellele järgneb kolmandate aspektidena publikuga seotud teemade analüüs.

Täna oma uurimistöo juhendajat Hedi-Liis Toomet ning Tiia Sippolit, Astra Põlmad, Ene Prantsu, Piia Põtra, Siiri Põldsaart ja Kätlin Raudsalu, kes aitasid kaasa töö valmimisele, jagades teavet maakondadesse jõudnud professionaalsetest teatritest, teatriharrastajate tegevusest ning mängukohtadest. Samuti täna oma ema ja venda ning teisi, kes on aidanud kaasa töö valmimisele.

1. Eesti teatrisüsteem, teatripoliitika ning ülevaade teatritegevusest COVID-19 kriisi tingimustes aastatel 2019–2021

Enne põhjalikumalt Valga ja Rapla maakonna teatriellu süvenemist tutvustatakse selles peatükis Eesti teatrisüsteemi ja -poliitikat ning antakse kokkuvõttev läbilõige 2019., 2020. ja 2021. aasta Eesti teatrielust, mõistmaks üldise olukorra näitel paremini Valga ja Rapla maakonna teatrielu aastatel 2019–2021. See ajavahemik on valitud uurimiseks koroonaviiruse pandeemia tõttu, et vaadelda, milline oli pandeemiast mõjutatuna ja ka üldiselt teatrielu neis maakondades. Kui aasta 2019 oli tavapärane, ühtlasi teatrite jaoks rekordilise publiku aasta, siis aastaid 2020 ja 2021 mõjutasid koroonaviiruse levikust tulenevad muutused.

1.1. Eesti teatrisüsteem ja -poliitika

Eesti etendusasutused jagunevad omandivormi alusel avalik-õiguslikeks asutusteks, sihtasutusteks, munitsipaal- ning erateatriteks. Need liigituvad omakorda järgmiselt: avalik-õiguslikke asutusi on vaid üks – Rahvusoper Estonia, riigi või riigi osalusel asutatud sihtasutusi on kaheksa (SA Kuressaare Teater (asutatud koos Saaremaa vallaga), Eesti Noorsooteater, Ugala Teater, Teater Vanemuine, Eesti Draamateater, Vene Teater, Endla Teater (asutatud koos Pärnu linnaga) ja Rakvere Teater (asutatud koos Rakvere linnaga)), munitsipaalteatreid on kolm (Tallinna Linnateater, Paide Teater, Viljandi Nukuteater); erateatreid on eelnevalt nimetatutest enim. Erateatrite hulka kuuluvad Valga- ja Raplamaal etendusi andvad Piip ja Tuut Teater, Banaanikala Projektiteater, Miksteater, Polygon Teater, Vana Baskini Teater jne. (Eesti teatrisüsteem; Etenduskunstid. Teatrid Eestis)

Teatrikunsti institutsioonide tegevust reguleerivad peamiselt kaks seadust, milleks on etendusasutuse seadus ning rahvusoperi seadus. Esimene neist sätestab etendusasutuse mõiste, aruandluse alused, tegevuse korraldamise ja rahastamise. (Eesti teatrisüsteem) Eelnevalt toodud seaduse alusel käsitletakse etendusasutusena asutust, kes korraldab regulaarselt autorite ja esitajate loomingu avalikke esitusi etenduste ja kontsertide näol.

Seadusega reguleeritakse nende etendusasutuste tegevust, kes tegutsevad riigi asutatud või osalusega sihtasutusena ehk sihtasutusena tegutseva etendusasutuse või omavalitsuse asutuse ehk munitsipaaletendusasutusena. Rahvusoperi seaduse sätete sisu kattub etendusasutuse seadusega, kuid esimese seaduses määratletakse Rahvusoper Estonia kui avalik-õigusliku asutuse staatus. (Eesti teatrisüsteem; Etenduskunstim. Seadused)

Teatrikunsti toetatakse otse riigieelarvest, kohalike omavalitsuste eelarvest, Eesti Kultuurkapitali ja Eesti Rahvakultuuri Keskuse kaudu. Riigi asutatud sihtasutustena tegutsevate etendusasutuste eesmärk on tagada nende etendusasutuste põhikirjaliste eesmärkide täitmine. Munitsipaaletendusasutuste, riiklike sihtasutuste ja eraetendusasutuste tegevustoetuse eesmärk on eesti rahvuskultuuri edendamine, etenduskunsti valdkondliku mitmekesisuse ja piirkondliku kättesaadavuse tagamine. Lisaks toetatakse valdkondlikke loomeliite ja Eesti Teatri Agentuuri. Kultuuriministeerium toetab ligi 20 etendusasutuse tegevust. Eesti Kultuurikapital toetab üksikprojektide toetamise kaudu projektipõhiseid etendusasutusi ja üksikprojekte. Rahvusvahelisi projekte rahastatakse riigi toetusprogrammi „Eesti kultuur maailmas“ vahendusel. (Etenduskunstim. valdkonna rahastamine) Selle töö kontekstis on oluline välja tuua 1. jaanuaril 2005 tegevust alustanud „Teater maal“ jätkuprogramm „Etenduskunstim. regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““, kuna tänu sellele on töö autori hinnangul professionaalne teatrikunst muutunud kättesaadavamaks nii Rapla, Valga kui ka kõigis teistes Eesti maakondades.

Programmi „Etenduskunstim. regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““ raames toetab riik Eesti Rahvakultuuri Keskuse kaudu professionaalsete etendusasutuste ja truppide tegevust. Programm jaguneb peamiselt kaheks toetussuunaks: „Teater suurele vaatajale“ ja „Teater noorele vaatajale“. Mõlemad suunad jagunevad omakorda veel kaheks alamsuunaks. „Teater suurele vaatajale“ jaguneb „Teater tuleb külla“ ja „Tants tuleb külla“ ning „Teater noorele vaatajale“ omakorda „Teater lastele“ ja „Lapsed teatrisse“. (Etenduskunstim. regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal“ reglement; Etenduskunstim. valdkonna rahastamine) Programmi eesmärk on muuta professionaalne teatrikunst kättesaadavamaks Eesti maapiirkondades. Programmi eelarvevahenditest eraldatakse toetust professionaalsetele etendusasutustele ja truppidele

(et vähendada finantsriske ja hoida piletihinda külastajale soodsana), mis lähtuvad oma tegevuses etendusasutuse seaduses sätestatud põhimõtetest ning mis on kantud „Teater maal“ nõukogu otsusega toetust saavate lavastuste nimekirja. Veel toetatakse maapiirkondade laste ja noorte teatrireise statsionaari, kui lavastust ei ole objektiivsetel põhjustel võimalik maakonda viia. (Etenduskunstide „Teater maal“ toetused)

Programm „Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““ ühtib „Kultuuri arengukava 2021–2030“ tegevussuundadega 1.11 ja 1.8. Esimese abil arendatakse regionaalset kultuurikorraldust ja parandatakse kultuuri kättesaadavust. Selle kohaselt tuleb kultuuri kättesaadavus tagada olenemata inimeste elukohast. Tänu kultuurielust osa saamisele suureneb inimese elukvaliteet, elukeskkonna väärtus kasvab ning toetatakse kogukondlikku tegevust. Koostööd tehakse ka kohalike omavalitsustega, toetamaks seeläbi kultuuris osalemise võimaluste mitmekesisust ja kvaliteeti. Tegevussuunas 1.8 on sõnastatud eesmärk arendada ja tagada igale lapsele ja noorele sõltumata elukohast, erivajadustest, keeleoskusest, majanduslikest võimalustest või muudest tingimustest juurdepääs mitmekülgselt ja kvaliteetselt kultuurile nii tegija kui ka osasaajana. (Kultuuri arengukava 2021–2030: 13) Kuna nii programmi „Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““ kui ka „Kultuuri arengukava 2021–2030“ eesmärk on muuta kultuur kõigile olenemata nende elukohast, st ka maapiirkondades, rohkem kättesaadavaks, siis toetavad need algatused üksteise eesmärke.

Kultuurivaldkonda puudutavatest probleemidest ja seda mõjutavatest suundumustest on „Kultuuri arengukavas 2021–2030“ välja toodud COVID-19 pandeemiast tulenev mõju kultuuri- ja loomesektorile ning kultuuri kättesaadavuse piiratus eri sihtrühmade ja valdkondade lõikes piirkondade kaupa. COVID-19 kriisi tõttu on muutunud inimeste kultuuritarbimise harjumused ning avaliku sektori eelarve on sattunud surve alla. Piiratud on sektori arengu- ja investeerimisvõimekus ning see mõjutab sektorit pikaajaliselt teiste sektorite kaudu. Kuna kriisi mõju on pikaajaline, siis lisaks inimeste käitumise muutumisele ja turismisektori taastumise väljavaadetele mõjutab riigi laenukoormuse tõus riigi võimalusi kultuurivaldkonna rahastamisel. Seoses Eesti rahvastikumuutustega on kultuurivaldkonnas teemaks tõusnud järelkasvu tagamine kõikjal, ennekõike siiski

väljaspool suuremaid keskusi. Inimeste lahkumisega maapiirkondadest satub löögi alla kohaliku kultuurielu järjepidevus. (Kultuuri arengukava 2021–2030: 7–9) Need probleemid ja suundumused puudutavad samuti kahte töös käsitletavat maakonda.

1.2. Eesti üldine teatritegevus aastatel 2019, 2020 ja 2021

Järgnev alapeatükk annab ülevaate Eesti teatrite tegevusest aastatel 2019–2021. Esmalt tutvustatakse COVID-19st tekkinud olukorda Eesti teatrites.

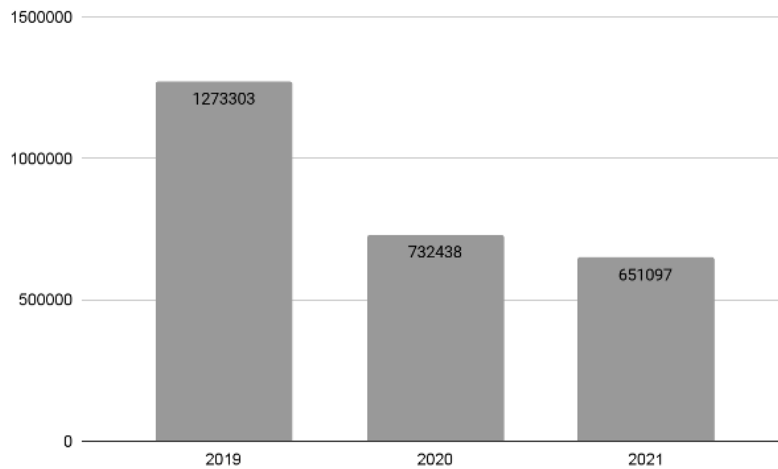
12. märtsil 2020 kuulutas Eesti Vabariigi valitsus seoses COVID-19 pandeemilise levikuga maailmas ning Eestis välja eriolukorra. Teatritegevuseks sobilikke päevi oli 2020. aastal 256 ning 2021. aastal 254. Nende arvude puhul tuleb mees pidada piirkondlikke erisusi, mis mõjutasid ka väljasõiduetendusi. Enim piiranguid oli Ida-Virumaal ja Harjumaal, mistõttu oli 2021. aastal Ida-Virumaal ja Harjumaal 223 etendusteks sobilikku päeva. (Aibel, Sippol 2021: 268; 2022: 290) Eriolukorrast tingituna vähenenud teatritegevuseks sobilike päevade arvu tõttu sattusid vabakutselised kunstnikud ja teatri institutsioonid sissetuleku osas täbarasse olukorda, mida üritati muuta. 2020. aasta aprilli lõpuks töötati välja kultuuriministeeriumi ja Eesti Kultuurkapitali tugisüsteemid. Ühtlasi kohtusid aprillist alates iga nädal Eesti Etendusasutuste Liidu (EETEAL) juhtimisel teatrijuhid, kultuuriministeeriumi ametnikud ja kultuuriminister videosilla vahendusel. Sügisest peeti koosolekuid kogu kultuurivaldkonna üleselt. Koosolekute abil oli võimalik tagada osapoolte kiire teabevahetus. Koostöö tulemusel suudeti tagada Eestis teatrite ja teiste kultuuriasutuste töö kasvõi osaline jätkumine. (Aibel, Sippol 2021: 266–267)

COVID-19 levikuga seoses kehtestati ja leevendati vaheldumisi 2020. ja 2021. aastal avalikele üritustele piiranguid: 2020. ja 2021. aasta vahele jäävatel talvekuudel piirati etenduse läbisaamise aega (2020. aasta detsembri algusest oli etenduse hilisem lõppemisaeg kell 22.00), 2020. aasta detsembris suleti Ida-Virumaa ning Harjumaa teatrid, 2021. aasta veebruarist alates kehtis Eesti teatrisaalide 50% täituvuspiirang ning

3. märtsil 2021 suleti taas teatrid täielikult. Võrreldes 2020. aasta sulgemisega oli lubatud ohutuse tagamise korral (hajutatus, desinfitseerimisvahendid, maskid jne) jätkata organisatsioonisisese tööga ja teha lavastuste proove. (Aibel, Sippol 2021: 265; 2022: 288–289)

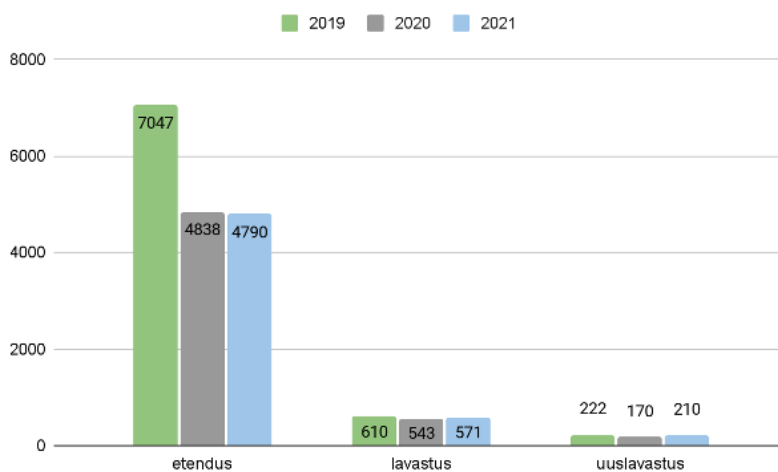
Suvekuudel piirangute lõdvenedes kasutasid teatrid tekkinud olukorda ära, mängiti ära jäänud etendusi ning toodi välja esietendusi. Kui 2020. aasta suvehooajal esietendus üheksa lavastust vähem kui 2019. aastal, siis 2021. aasta suvel esietendus rekordiliselt 73 lavastust, mis ühtlasi ületas koroonaeelsel aastal esietendunud 49 lavastust. (Aibel, Sippol 2022: 289) Mõlemal aastal tõusid sügise saabudes COVID-19 nakatumise näitajad, mis mõjutas omakorda vajadust piirangute kehtestamiseks (Aibel, Sippol 2021: 267). Alates 23. novembrist 2020 oli Harjumaal ja Ida-Virumaal lubatud kuni 50% täituvus ning üleüldiselt rakendus tervele Eestile maski kandmise kohustus siseruumides (Aibel, Sippol 2021: 265). See kohustus rakendus taas 28. oktoobrist 2021, kuid sel korral nõuti lisaks maskikandmisele ka koroonapassi (Aibel, Sippol 2021: 289–290). Vaktsineerimiskuuri oli selleks ajaks läbinud umbes 60% täisealistest eestimaalastest, mispärast oli teatritel endiselt keeruline aeg. (Aibel, Sippol 2022: 289–290) Kõik eespool kirjeldatu mõjutas teatrite külastatavust, mistõttu oli teatrite külastatavus enne koroonaaega suurem.

Nimelt toimus 2019. aastal 7047 etendust ning neid külastas kokku 1 273 303 inimest. Enne COVID-19 aega kasvas repertuaaris olnud lavastuste ja uuslavastuste arv igal aastal. 2019. aastal oli teatrite mängukavas võimalik vaadata 610 lavastust, millest 222 olid uuslavastused. (Sippol 2020: 365; Aibel, Sippol 2021: 265) 2020. ja 2021. aastal aga langes külastajate arv veelgi (vt joonis 1) ning toimus vähem etendusi (vt joonis 2). Kui 2020. aastal oli teatrid mängukavades kokku 543 lavastust, millest 170 olid esietendused, siis 2021. aastal taastus teatritegevus vaid uuslavastuste ja lavastuste koondarvu osas peaaegu piirangute-eelse aja tasemeni (vt joonis 2). (Aibel, Sippol 2021: 269; 2022: 290) Kolme uuritava aasta külastajate numbrid on välja toodud allpool joonisel 2 ning toimunud etenduste, lavastuste ja uuslavastuste arvud on võrdlevalt esitatud sellele järgneval joonisel 3.

Joonis 1. 2019.–2021. aasta teatrite külastatavuse koguarv

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri statistiliste andmete alusel.

Joonis 2. 2019.–2021. aastal toimunud etenduste, lavastuste ja uuslavastuste koguarv

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri statistiliste andmete alusel.

Teatristatistika kogumisel on suur roll teatrite initsiatiivil edastada statistilisi andmeid Eesti Teatri Agentuurile. 2019. aastal osales statistika jagamisel varasematest aastatest rohkem erateatreid ja lavastusprojekte ehk 2019. ja 2020. aastal oli kokku 65 osalejat (Sippol 2020: 365; 2021: 269). Selle arvu suurenemine tuleneb üha rohkemate erateatrite ja eriprojektide otsusest edastada andmeid Eesti Teatri Agentuurile, kes koostab teatriaasta statistikat. 2021. aastal oli statistika jagamisega liitunud 83 erateatrit ja/või lavastusprojekti. Varasemast suurema koondarvu taga on eri projektid, eriti

suvelavastused. (Aibel, Sippol 2022: 290–291) Kuigi koroonaviiruse levik mõjutas etenduste arvu ja publikunumbrite langust, siis teatritegijate lisandumine parandas tulemusi.

Koroona levikule eelnenud ajal käidi etendusi enamasti vaatamas füüsiliselt etenduspaigas kohapeal, kuid koroonaajal kasvas huvi ja pakkumine eri võimaluste vastu teatri vaatamiseks etenduspaika kohale minemata. 2020. aasta märtsis tulid paljud Eesti teatrid välja veebiprogrammiga. See võimaldas teatritvaatajatel teatrielamusest osa saada igast Eesti nurgast. Ühtlasi ei mänginud teatrielamuse saamisel rolli riigi suletus. Seoses eriolukorra kehtestamisega tõusis päevakorda varem salvestatud lavastuste (nt ERRI arhiivis olevate lavastuste) parema ligipääsu loomine võimalikule publikule. Sellel perioodil pakkusid ka teatrid huvilistele võimalust vaadata varasemate lavastuste salvestusi, raamatute ettelugemist, videokohtumisi näitlejate ning lavastajaga jne. (Aibel, Sippol 2021: 265–266)

Seoses koroonaviiruse levikuga korraldati 2020. ja 2021. aastal otseülekandeid etendustelt või erietendusi voogteatrina. Võrreldes 2020. aastaga suurenes 2021. aastal nende teatrite arv, kes tegelesid etenduste ülekandmise või voogteatri etenduste andmisega. Samaks jäi mõlema aasta lavastuste üldarv, kuid võrreldes 2020. aastaga vähenes 2021. aastal voogteatri vaatajate arv ümardatult viis korda. Vaatajanumbrite kahanemisest hoolimata tegeleb voogteater edasi oma koha otsimisega. (Aibel, Sippol 2021: 270; 2022: 292) Võttes arvesse, et peamised teatrikülastused ehk umbes miljon teatrikülastust (83,2%) tehakse linnades, kus on alaline professionaalne teater, et 2,7% vaatajatest on pärit välismaalt ja et vaid 14,1% vaatajatest elab maakondades, sh teistes linnades ja asulates (Sippol 2020: 366), siis nende lahenduste ja tehniliste võimaluste olemasolu korral ei oma tähtsust, kas maakonnas, kus teatritvaataja asub, on või ei ole alalist professionaalset teatrit. Teatrikunstist on võimalik osa saada samaväärselt kõikjal Eestis. Peale eelnevalt nimetatut on professionaalse teatri puudumisel maakonnas sellest võimalik osa saada, minnes teatri pühasukohta või mängupaika, kus etendus toimub, või külastades teatrit selle ringreisi(de) ajal vaataja kodumaakonnas.

Professionaalse teatri kättesaadavusele Eesti maapiirkondades aitab kaasa juba eelmises peatükis mainitud programm „Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““, mille toetuste eelarve oli 2020. ja 2021. aastal suurem kui 2019. aasta eelarve. 2020. aasta eelarve suurenemise peapõhjuseks võib pidada kultuuriministeeriumi 07.10.2020 käskkirja nr 146 programmi „Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““ alusel antud toetuste kohta sügisel, millele lisandub iga-aastane „Teater maal“ nõukogu poolt kinnitatud eelarve ning võimaluse korral eelneva aasta jääk. Eelarve kasvust hoolimata langesid COVID-19 järel nii küllastajate kui ka toetatud etenduste näitajad. Selle tingisid ärajäänud etendused ning teatrikülastused COVID-19 piirangute, näitleja(te) või laste/noorte haigestumiste tõttu. Samuti pidurdus piirangutest tulenevalt 2021. aasta märtsist toetussummade kasutamine. Taotlusi hakati rohkem esitama sügiskuu perioodiks juunis 2021. (Soomets 2020: 1–3; 2021: 4–5, 16; 2022: 4–6, 16)

Maakondades, kus puudub alaline professionaalne teater (nagu Valga ja Rapla maakond), on lisaks professionaalsete teatrite külaskäikudele oluline harrastusteatrite tegevus. Kokkuvõttes langesid koroonakriisi mõjul harrastusteatrite lavastuste, uuslavastuste, etenduste ja külastuste näitajad (tabel 1). Peale koroonakriisi, st 2021. aastaks suurenes vaid Eesti Harrastusteatrite Liidule statistilisi andmeid jagavate harrastusteatrite arv (tabel 1). (Aibel, Sippol 2021: 269; EHL 2019; 2021)

Aasta	Harrastusteatrite arv	Lavastused	Uuslavastused	Etendused	Külastused
2019	47	160	86	887	40 240
2020	41	103	49	382	13 691
2021	57	96	65	329	15 021

Tabel 1. Aastate 2019–2021 kokkuvõtvad andmed Eesti Harrastusteatrite Liitu kuuluvate teatrite tegevusest

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri ja Eesti Harrastusteatrite Liidu statistiliste andmete alusel.

1.3. Rapla ja Valga maakonnast ja kultuurielust

Rapla ja Valga maakonna teatrielu paremaks mõistmiseks tutvustatakse järgmises kahes alapeatükis „Rapla maakonnast ja kultuurielust“ ja „Valga maakonnast ja kultuurielust“ kokkuvõtvalt mõlemat maakonda ning nende elanikkonda, arenguvõimalusi ja kitsaskohti teatri ning kultuuri vallas.

1.3.1. Rapla maakonnast ja kultuurielust

Põhja- ja Kesk-Eestis asuva Rapla maakonna pindala on 2765 km² ning 2022. aasta seisuga oli rahvaarv 33 529 inimest (17 137 naist; 16 392 meest). Loomulik iive on languses. (Piirkondlik statistika. Rapla maakond) Rapla maakonna moodustavad neli omavalitsust: Kehtna, Kohila, Märjamaa ja Rapla vald. (Vallad. Raplamaa 4 omavalitsust) Maakonnakeskus ehk Rapla linn asub Tallinnast 48 km kaugusel. Pealinna lähedusest tulenevalt on Raplamaad nimetatud ka Tallinna magamistoaks. Rapla maakonnal ei ole mere- või välispiire, kuid seda läbivad keele- ja kultuuripiirid. Maakond on jagatud kesk- ja läänemurraku alaks. Need keelemurraku piirid on üksteist varasemalt mõjutanud. Nüüdseks on Raplamaa murdelised erijooned kadunud. (Maakonnast)

Kultuuritarbimist maakonnas mõjutavad eri aspektid, näiteks potentsiaalse publiku rahaline võimekus. Palkade suurus ning piletihind mõjutab kultuuritarbimist, sh ka teatrietenduste külastuste arvu. Tööhõive määr Raplamaal 15–74aastaste seas oli 2022. aasta seisuga 66,3%. Kolme aasta võrdluses oli Raplamaa brutopalk üle 200 euro võrra madalam kui Eesti keskmine brutopalk (Keskmine brutokuupalk). Ühtlasi on leitud seos haridustaseme ja teatris käimise vahel: kõrgema haridustasemega inimesed käivad enam teatris. (Leinbock 2019) Raplamaal oli 2021. aastal kõrg- või keskerihariduse/keskhariduse omandanuid kokku 2198 meest ja 4372 naist, millest saab järeldada, et selle piirkonna naised on meestest enam haritud (Piirkondlik statistika. Rapla maakond). Lähtudes teadmisest, et haritud inimesed käivad rohkem teatris, saab eeldada, et ka Raplamaal külastasid teatrietendusi enam naised.

Kultuuri edendamisele aitavad kaasa kohalikud kultuuriasutused. Rapla maakonna neljas omavalitsuses tegutseb neid mitu. Kehtna vallas on kokku seitse kultuuriasutust: Valtu seltsimaja, Kehtna klubi, Järvakandi kultuurihall, Inglise, Keava, Eidapere ja Lelle rahvamajad. (Kehtna valla arengukava 2035+: 51) Rapla vallas tegutsevad Juuru, Kaiu ja Kuimetsa rahvamaja, Rapla ning Raiküla kultuurikeskus, Raiküla valla vabaajakeskus, Vahastu Trehvamise Tare, MTÜ Loomeruum ja Mahtra seltsimaja. (Rapla ... 2020: 24–25) Märjamaa valla hallata on kuus rahvamaja: Märjamaa (tegutseb ka kino), Varbola, Haimre, Valgu, Vana-Vigala ning Kivi-Vigala rahvamaja. Lisaks rahvamajadele pakuvad külades kultuuriteenuseid mittetulundusühingud ja seltsid. (Märjamaa ... 2019: 23) Maakonnas tegutsevad raamatukogud ning muuseumidest kuuluvad valdade halduse alla näiteks Sillaotsa talumuuseum ja Hageri muuseum. (Kehtna valla arengukava 2035+: 51; Märjamaa ... 2019: 22, 25; Kohila valla arengukava 2023–2035; 22) Kohila valla hallata on peale raamatukogude ja muuseumi Hageri rahvamaja ning Kohila kunstide kool. Kohila vallas ei ole sobiva funktsionaalsusega hoonet ehk oleks tarvis multifunktsionaalset kultuurikeskust, et korraldada kultuuriüritusi. (Kohila valla arengukava 2023–2035: 22) Maakonnas on kokku 20 vabaõhulava kultuuriürituste korraldamiseks. Kohila vallas on ainsana vaid üks vabaõhulava, kõigis teistes valdades on neid üle viie. (Vabaõhulavad)

1.3.2. Valga maakonnast ja kultuurielust

Lõuna-Eestis asuva Valga maakonna pindala on 2046,49 km². Valga maakonnas on kolm valda ja linna (Otepää, Tõrva ja Valga). Erinevalt Rapla maakonnast on Valga maakonnal lõunas ja edelas 104 km pikkune välispiir Lätiga. (Üldandmed)

Piir Lätiga ja Valga-Valka kaksiklinn eristab seda maakonda Raplamaast. Valgamaa sidemed Lätiga on olulised piirkonna konkurentsivõime suurendamisel, piirialade elanikele teenuste kättesaadavuse ja heaolu parandamisel. Suuremad linnad jäävad maakonnakeskusest Valgast kaugemale – lühim vahemaa on Tartusse (86 km) ja Läti pealinna Riiga (157 km). Maakonda läbib tihe teedevõrk ning toimib raudteeühendus

Tartu, Riia ja Võru suunal. Siiski on teede olukord halb, rongiliiklus ja ühistranspordiühendused ei kata elanike vajadusi. (Valga maakonna arengustrateegia 2035+) Olukorra parandamiseks näeb Valga maakonna arengustrateegia 2035 ette transpordiühenduse tugevdamist, loomaks arenduskoostöö kaudu sidet Tartuga, ning soodustades seeläbi Valga maakonna arengut. (Soonsein 2021)

Valga linna ehk maakonnakeskuse asumine maakonna servas, maakonnast väljaspool asuvate keskuslinnade mõjukuse kasv, Tõrva ja Otepää vähene koostööhuvi Valga suunal ning valdade kultuuriline mitmekesisus võib tuua kaasa maakonna killustumist ja Valga linna positsiooni nõrgenemist. Piirkondlike identiteetide tugev eristumine on maakonnas üks peamisi takistusi kohalike omavalitsuste koostöös edasiliikumisel. Nimelt on Tõrva vald osa kultuuriajaloolisest Mulgimaast, Otepää käsitleb oma arengut Vana-Tartumaa koosseisu kuuluvana, enamik Valga vallast on aga osa Vana-Võrumaast ja Valga linn moodustab koos Valkaga multikultuurse kaksiklinna. (Valga maakonna arengustrateegia 2035+) Valga maakonna arengukava näeb ette Valga, Tõrva, Otepää kultuuriruumi väärtustamist ning maakondliku ühtekuuluvustunde ja ühisosa loomist.

2022. aastal elas statistikaandmete põhjal Valga maakonnas 27 650 inimest (14 291 naist, 13 359 meest). Loomulik iive oli 2021. aastal languses. Tööhõive määr 15–74aastaste seas oli 2022. aastal 53,8%. Nelja kvartali kokkuvõttes oli Valga maakonna keskmine brutokuupalk aastatel 2019–2021 Rapla maakonna ja Eesti keskmisest brutopalgast madalam. (Piirkondlik statistika. Valga maakond) Ühesõnaga piirkonda iseloomustavad madalad palgad, vähene ettevõtlusaktiivsus, kinnisvara madal väärtus (näiteks laenu taotlemiseks pangast), elanikkonna vananemine, noorte vähene tagasiränne, rahvaarvu vähenemine (mis on võrreldes teiste Kagu–Eesti maakondadega suurim). Elanikkonna vananemise peamine ajend on noorte haridus- ja tööränne ning madal sündimus. (Valga maakonna arengustrateegia 2035+) 2021. aastal oli kõrg- või keskeriharidus 1966 mehel ja 3749 naisel (Piirkondlik statistika. Valga maakond). Seega on nii Valga kui Rapla maakonnas kõrg- või keskerihariduse omandanud naised meestest peaaegu kaks korda rohkem. (Valga maakonna arengustrateegia 2035+)

Kultuuriasutusena alustas Otepää vallavalitsuse allasutusena 2018. aasta märtsist tegevust Otepää Kultuurikeskused (Otepää, Sangaste, Puka ja Nõuni kultuurimaja), kes aitas vallas planeerida eri laadi kultuuriüritusi. Ühtlasi tegutsevad Kuigatsi, Pilkuse ja Kappermäe külamaja, kuid need ei kuulu eespool nimetatud valla allasutuse hulka. (Otepää ... 2019: 23–24, 35). Valgas tegutseb kuus (Hargla maakultuurimaja, Õru kultuurikeskuses, Laatre vabaajakeskus, Lüllemäe kultuurimaja, Tsirguliina rahvamaja, Valga kultuuri- ja huvialakeskus) ning Tõrva vallas neli (Tõrva ja Riidaja kultuurimaja, Hummuli ja Ala rahvamaja) kultuuriasutust. Tõrva vallas on ka Koorküla rahvamaja, kuid see on 2014. aasta juulist regulaarseks tegevuseks suletud. Peale kultuurimajade toimuvad kultuuriüritused vabas õhus: Tõrva keskväljakul, Veskijärve saarel, Tõrva tantsumäel, Hummuli mõisapargis, Pikasilla ja Helme laululaval. (VVP ... 2020: 24–25; Tõrva ... 2018: 23–24)

Igal aastal toimuvad Valga maakonnas näiteks järgmised üritused: Pühajärve jaanituli, Leigo järvemuusika, omakultuuripäev „Mulk Helme kihelkonnas“, Valga militaarajaloo festival jpt. Viimane on kujunenud linna tunnusürituseks, tuues Valka külalisi eri riikidest. Samuti on Otepää alates 1997. aastast Eesti talvepealinn, mida tähistatakse erinevate pidustustega. Maakonnas tegutseb kokku 12 muuseumi: Valga muuseum, Eesti lipu muuseum, Riidaja mõisa ajalootuba jne. Kolme valla peale on kokku 14 raamatukogu, millele lisanduvad haruraamatukogud ja õppeasutuste raamatukogud. (VVP ... 2020: 25; Tõrva ... 2018: 24–23, 35; Otepää ... 2019: 24–25).

2. Bakalaureusetöö metoodika

Valga ja Rapla maakonna teatrielu uurimiseks koguti andmeid kõnealuste maakondade, sealsete harrastusteatriite ja neid külastanud professionaalsete teatrite kohta. Lisaks uuriti Eesti teatrisüsteemi ja -poliitikat ning teatrite statistilisi andmeid ajavahemikul 2019–2021.

Valga ja Rapla maakonna teatrielust ülevaate saamiseks on võetud teoreetiliseks aluseks Hollandi teatriuurija Hans van Maaneni teos „How to Study Art Worlds. On the Societal Functioning of Aesthetic Values“ (2009). Andmete kogumisel ja analüüsimisel lähtuti van Maaneni skeemist, mis võimaldab mõista terviku iseseisvate osade haaval mõningaid kultuurivälja protsesse, markeerides seejuures funktsionaalsuse mõiste olulisuse ja protsesside omavahelise tiheda seotuse. (van Maanen 2009: 11–12). Skeemi abil on võimalik kujundada terviklik ülevaade Valga ja Rapla maakonna teatrikuultuuri toimimisest, analüüsides loomise, vahendamise ja publikuga seotud aspekte. Kuna eespool nimetatud Hans van Maaneni teost on oma doktoritöös kasutanud Hedi-Liis Toome ja Sven Karja ning samuti Helen Kivi oma 2019. aasta bakalaureusetöös „Maakonna teatrielu Hiiumaa näitel“, on van Maaneni skeemi kasutamine asjakohane valik. Lisaks on Helen Kivi uurinud sarnast teemat teise maakonna ja ajaperioodi kontekstis, mistõttu on asjakohane võtta van Maaneni skeemi ka Valga- ja Raplamaa teatrielu uurimise aluseks. Siiski tuleb välja tuua, et käesolev ja Helen Kivi bakalaureusetöö erinevad, kuna neis uuritakse eri ajaperioode (see töö keskendub koroonajärgse mõjudega seonduvale uurimisele) ning piirkondi (Helen Kivi uuris saare teatrielu, see töö aga maismaa kahte maakonda Eesti eri osades). Töö uurimismeetod on kvantitatiivne ja empiiriline. Selles lähtutakse statistilistest andmetest, tehakse selle põhjal analüüs ning võrreldakse Valga ja Rapla maakonna statistilisi näitajaid.

Vaatlusalune periood 2019–2021 on huvipakkuv selgitamiseks välja, milline oli teatrielu enne COVID-19 pandeemia puhangut, selle kestel ja COVID-19 taandumisel. Valga ja Rapla maakonda külastanud professionaalsete teatrite etenduste statistilised andmed (mis teatrid, mis aastatel, mis lavastuste ja etendustega vastava maakonna mängupaiku külastasid) on uurimiseks saadud Eesti Teatri Agentuurist Tiia Sippolilt. Uurija täiendas

andmeid Eesti Teatri Agentuuri kodulehelt saadava teabega lavastuste žanri ja sihtgrupi kohta jne.

Harrastusteatri Valga- ja Raplamaa tegevuse kohta saadud andmed pärinevad enamalt jaolt Eesti Harrastusteatri Liidu kodulehelt (teatrid, kogu repertuaar ning uuslavastused ja nende alusmaterjal, etendused, esietenduse mängupaik ja kuupäev, lavastajad, näitlejad, külastatavus). Täiendavalt on andmeid harrastusteatri tegevuse kohta kogutud Eesti Teatriliiidu väljaannetest „Teatrielu 2019“, „Teatrielu 2020“, „Teatrielu 2021“ ja veebiallikatest. Peale selle võeti ühendust mitme kultuurimaja ja harrastusteatriga, kes olid EHLi liikmed ja uurimisperiodil ka tegutsesid. Kuigi ühendust võeti paljude teatri või trupptide esindajate ja kultuuriasutuste töötajatega, oli teavet siiski kohati keeruline saada. Kokku õnnestus andmeid teatri tegevuse kohta saada Valga maakonnast kolme ning Rapla maakonnast kahe teatri kohta.

Andmete saamiseks teatritelt koostati küsimustik van Maaneni skeemi alusel, mis edastati Valga- ja Raplamaa kohalikele harrastusteatrile ja kultuuriasutustele. Küsimustik koosnes konkreetset maakonda ja kultuuriasutust, harrastusteatri või trupi puudutavatest küsimustest. Küsimustikule vastati kirjalikult või intervjuu teel. Intervjuud tehti telefoni teel. Kirjalike vastuste puhul oli vastamine ebahühtlane, kõik vastanud ei vastanud samadele küsimustele ning osad küsimused jäid vastusetu. Intervjuude käigus sai uurija küsida täpsustavaid lisaküsimusi. Uuring viidi läbi 5. veebruar 2023 – 15. detsember 2023.

Intervjuu andsid Ene Prants (Otepää Teater) ja Siiri Põldsaar (Eesti Harrastusteatri Liidu Valgamaa kuraator, Kungla muusikalitrupp). Suhtlus kirja teel toimus Kätlin Raidsaluga (Krahvi Teater), Piia Põdraga (Rapla kultuurikeskuse näitetrupp) ja Astra Põlmaga. Astra Põlma, kes on Eesti Harrastusteatri Liidu Raplamaa kuraator ning Vana-Vigala näitetrupi Topelt-Kiiks eestvedaja, jagas Raplamaa harrastusteatri tegevuse kohta lisaandmeid. Ta oli varasemalt uurinud Raplamaa harrastusteatri hetkeseisu ning jagas uuringu tulemusel valminud kokkuvõtvat slaidiesitlust, mida tutvustati 2020. aasta oktoobrikuus Valtu koolimajas toimunud teatrikonverentsil.

2.1. Hans van Maanen kunstiilma funktsioonidest

Hollandi kultuuriteoreetiku Hans van Maaneni teosest „How to Study Art Worlds. On the Societal Functioning of Aesthetic Values“ (2009) pärinev skeem (joonis 3) on võetud aluseks selle töö teoreetilise tugistruktuuri loomisel. Skeem võimaldab luua tervikliku pildi nüüdisaja kultuuriteoste toimimisest ühiskonnas, tõstes esile funktsionaalsuse mõiste ning erinevate protsesside omavahelise tiheda seotuse.

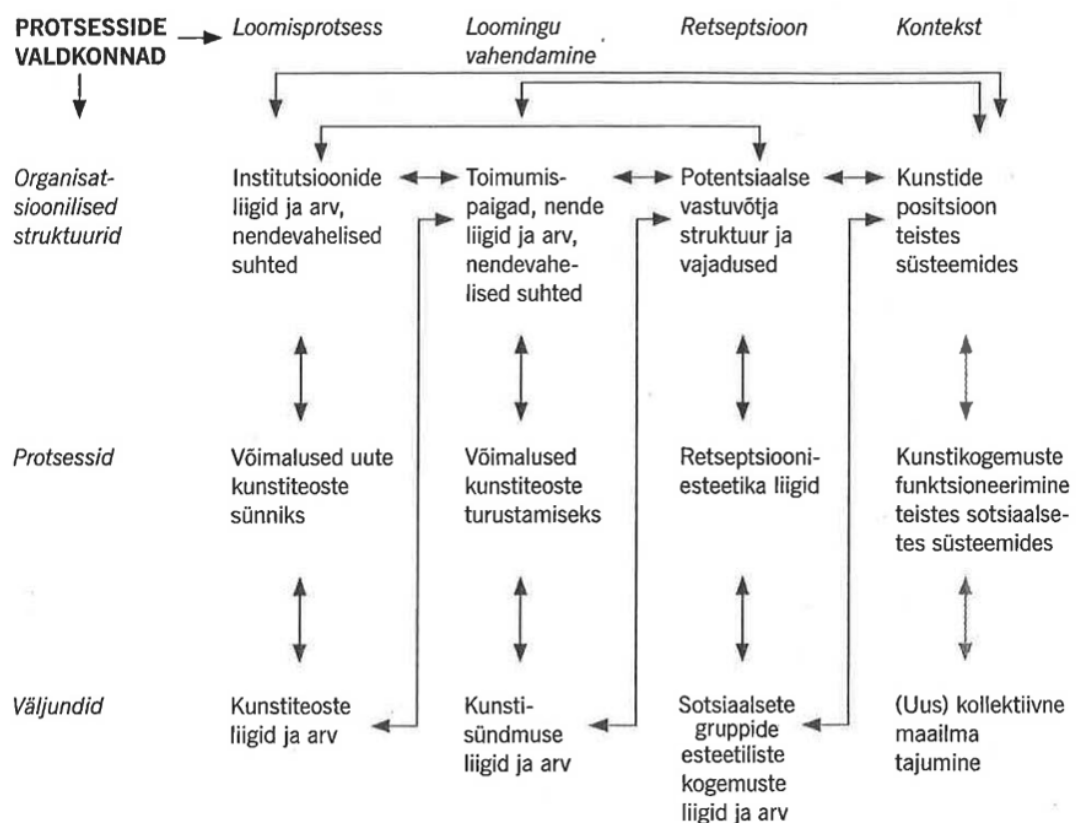
Van Maaneni skeemi põhjal on võimalik suuremate üksuste kaupa mõista mõningaid kultuurivälja protsesse. Diagrammi ülemisel horisontaalteljel on kunstiteose sünd ja vastuvõtt neljas etapis. Selle kõige vasakpoolsemal vertikaalteljel on kolmeses jaotuses kunstiteose sünniks vajalikud üksikkomponendid. Nendeks on horisontaalteljel: loomisprotsess ja tootmine; vahendamine või turundamine; retseptsioon ehk vastuvõtt; teose paigutumine kultuurilisse ja sotsiaal–majanduslikku taustsüsteemi ehk konteksti. Vertikaalteljel on välja toodud järgmised üksikkomponendid: organisatsioonilised struktuurid, protsessid, väljundid. (Van Maanen 2009: 11–12)

Vertikaal- ja horisontaaltelje lõikumispunktides tekivad nn sõlmpunktid. Nende alusel on võimalik kirjeldada, analüüsida kunstiteose loomist, vahendamist, retseptsiooni ja konteksti kujunemist üksikute etappide kaupa. Seega on nende kaheteistkümne aspekti ja joonise telgedel märgitud etappide abil võimalik selgitada kunstiteose sünniprotsessi alates selle tekkemomendist, lõpetades teose võimalusega muuta ümbritsevat tegelikkust (Van Maanen 2009: 13). Vaadeldes joonist 3 teatri perspektiivist, on sõlmteemadeks järgmised aspektid:

1. Loomisega seotud aspektid: institutsioonide tüübid, hulk, nende omavahelised suhted ja muutumine, teatrite hooned ja muud mängupaigad (potentsiaalsed etenduskohad ja prooviruumid) ning üldine materiaaltehniline baas, truppide suurus ja erialane ettevalmistus; esteetilised printsiibid; lavastuste hulk, žanriline jaotus.
2. Vahendamisega seotud aspektid: mängupaikade asukoht ja suurus; teoste turundamine, müük, reklaam; etenduste hulk ja tüübid, nende sündmuslikkuse erikaal, teatri imago.

3. Publikuga seotud aspektid: potentsiaalse publiku hulk, struktuur, paiknemine; retseptioonistrateegiad; teatrielamuste tüübid, eri sihtrühmade väljakujunemine.

4. Teatriväljaga seotud aspektid: teatri positsioon ühiskonnas võrdluses teiste kunstiliikidega; kunstilise kogemuse funktsioneerimine laiemas ühiskondlikus kontekstis; teatri võimalused oma vaatajale uuelaadse tajukogemuse pakkumisel. (Van Maanen 2009: 12 viidatud Karja 2017: 46–47 kaudu).

Joonis 3. Kunstiilma toimimise suhted ja funktsioonid ühiskonnas (Van Maanen 2009:12 viidatud Karja 2017: 46 kaudu).

Teatri kontekstist lähtudes saab selle skeemi abil markeerida lavateose sünni ja mõjureid alates loominguinspiratsioonist ning teatri toimimiseks vajaliku infrastruktuuri ja taustsüsteemi loomisest ning lõpetades vaataja etendussituatsiooni tajumise ja reflekteerimisega. Joonisel 3 on erinevate väljade ja valdkonnade seotust näidatud noolte abil. Nooled sümboliseerivad nende omavahelisi suhteid. (Van Maanen 2009: 12)

Seega on skeem kasulik valdkondade ja seoste süstemaatilisel tuvastamisel, kunstiilma osade toimimise arusaadavaks muutmisel, millest tulenevalt saab kunstiilma toimimist käsitleda protsessina (Van Maanen 2009: 13). Lähtudes Van Maaneni joonise kahest esimesest aspektist (loomisprotsess ja loomingu vahendamine) antakse töös ülevaade Valga ja Rapla maakonna teatritegevusest aastatel 2019–2021. Seega käsitletakse võimalusi kunsteose sünniks ja turustamiseks, mängupaikade ja institutsioonidega (nt professionaalsed teatrid ja harrastusteatrid) seonduvat statistikat ning nende kõigi omavahelist seotust. Joonise 3 eelviimasele tulpale keskendutakse töös osaliselt, analüüsid külastatavust ja sihtgruppe uuritavates maakondades, ning ei käsitleta joonise 3 viimast tulp. Kahe viimase aspekti põhjalikumaks uurimiseks puuduvad vajalikud andmed (publiku-uuringuid). Töö on fokuseeritud eelkõige loomeprotsessi ja loomingu vahendamise uurimisele.

2.2. Loomisega seotud aspektid

Loomisega seotud aspekti puhul käsitletakse eelkõige Eesti Harrastusteatri Liitu (EHL) kuuluvaid Rapla ja Valga maakonna teatreid (v.a Rapla kultuurikeskuse näitetrupp, Krahvi Teater), kuna neis maakondades ei ole alalist professionaalset teatrit ning kumbki maakond ei ole olnud uuritava kolmeaastasel perioodil professionaalsete teatrite lavastuste loomisel statsionaarne mängupaik. Professionaalne teater jõudis Rapla- ja Valgamaale vaid väljasõitude kaudu. Valga maakonna harrastusteatritest edastasid uuritava perioodi (2019–2021) kohta andmeid Kungla muusikalitrupp, Otepää Teater ja Krahvi Teater (ei kuulu EHLi). Raplemaal tegutsesid Hageri harrastusteater H.H.H., Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks ja Kuimetsa harrastusteater IDU ning EHLi mittekuuluv Rapla kultuurikeskuse näitetrupp. Siiski on harrastusteatri andmete kogumine üpriski üldine, puudulik ja raskesti kättesaadav, mistõttu analüüsitakse peamiselt EHLi kuuluvate teatrite andmeid, kuid ka need on osalt puudulikud. Osad teatrid ei esita alati EHLile täielikku statistikat. Professionaalsete teatrite andmete kogumine on paremini korraldatud, andmeid kogutakse koordineeritult ning pidevalt. Mis paneb aga üldiselt uuritavate piirkondade inimesi teatriga hobina tegelema?

Harrastusteatriil on väiksemates kogukondades liitev omadus. Kaasates kogukonna liikmeid ühistegevusse, nt teatritegemisse, suureneb ühtsustunne ning kasvab elanike kultuurihuvi. Harrastajate üks ülesanne on lahutada meelt, kuid kõik teatrharrastajad, kellega suhtlesin, tõid välja, et peale huumori on vajadus pakkuda publikule ka muud. Publik ja ka harrastajad ise tunnevad vajadust teha sisult tõsisemaid ning mõtlema panevaid lavastusi. Harrastajad näevad oma teatritegevuse viljana ka võimalust mõjutada kogukonda ja seega ühiskonda laiemalt. Samuti peavad paljud harrastajad oluliseks, et teatritegevus muutuks kvaliteetsemaks ning professionaalsemaks. Järgnevalt keskendutakse konkreetsemalt Valga ja Rapla maakonnas tegutsevate harrastusteatri te loomisega seotud aspektile 2019.–2021. aastal.

2.2.1. Loomisega seotud aspektid Raplamaal

Harrastusteatri Liitu kuulunud teatritest tegutsesid uurimisperiodil Rapla maakonnas kolm teatrit: Hageri harrastusteater H.H.H., Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks ja Kuimetsa harrastusteater IDU. Peale nende kolme on maakonnas truppe, kes ei ole EHLi liikmed. Raplamaal tegelesid teatrikunstiga veel Haimre Mokakobin, Järlepa külateater, Järvakandi Kandikohtlased, Kehtna klubi näitetrupp, Kivi-Vigala rahvamaja näitering Sõbravägi, Kodila näitetrupp, Rapla kultuurikeskuse näitetrupp, MTÜ Purku Näitemängusõitlaste Selts, Valgu M.O.T.T., Valtu külateater Anderaasuke, Vigala õpetajate *show*-trupp, Juuru Teater, Juuru Eduard Vilde kooli näitetrupp (Pöder 2023; Põlma 2020). Seega tegutses maakonnas 2020. aasta seisuga 16 teatrharrastajate truppe, kokku üle 135 harrastaja. (Põlma 2020)

Valdade lõikes on enim harrastusteatri truppe ja viljelejaid suurima elanike arvuga Rapla vallas (arvestamata sisse Juuru Eduard Vilde kooli näitetruppi liikmete arvu, kuna andmed puuduvad) (vt tabel 2). Kui Rapla ja Märjamaa vallas on naisharrastajaid arvuliselt meestest veidi enam, siis Kehtna truppides on mehi vaid kaheksa ning naisi 20 (vt tabel 2). Väikseima pindala ja elanikkonnaga Kohila vallas tegutseb vaid üks trupp, kuhu kuulub kaheksa harrastajat, kellest kuus on naised ja kaks mehed. Trupid tõid välja,

et meeste vähesus on üks nende suurimaid murekohti. (Põlma 2020) See võib seada piire ning saada määravaks lavastuste alusmaterjalide valikul. Seega on enim harrastajaid ja truppe koondunud maakonnas Rapla valda ning enamik harrastajatest on naised.

Vald	Teatreid/truppe	Harrastaja	Naine	Mees
Rapla	7	52	29	27
Märjamaa	5	47	26	21
Kehtna	3	28	20	8
Kohila	1	8	6	2

Tabel 2. Rapla maakonna harrastusteatri truppide, liikmete arv ja jagunemine soo alusel valdade lõikes

Allikas: autori koostatud Astra Põlma 2020. aasta teatrikonverentsi „Külateater seob põlvkondi“ esitluse „Raplamaa harrastusteatri hetkeseis“ andmete põhjal.

Eesti Harrastusteatri Liidu Rapla maakonna kuraatori, Vana-Vigala rahvamaja juhataja ning Vana-Vigala näitetrupi Topelt-Kiiks lavastaja Astra Põlma (2023) sõnul on näiteringi tegevus maapiirkondades seotud pigem sotsiaalse kooskõimise kui kõrge teatrikunsti viljelemisega. Seda töid välja ka teised Rapla maakonnas tegutsevad truppid. Põhjuseks, miks teatritegevusest osa võetakse, on seltskonnast, koos tegutsemisest ja esinemistest saadav rõõmutunne. Lisaks peetakse teatritegemist sisukaks ja kasulikuks vaba aja veetmise viisiks, mille abil on võimalik kasvatada enesekindlust, arendada oskusi ning tegeleda vaimse rikastumisega. (Põlma 2020)

Kahe uuslavastusega tulid 2019. ja 2020. aastal Rapla vallas välja Kuimetsa harrastusteater IDU ja Märjamaa vallas Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks. 1998. aastast alates tegutseva Kuimetsa harrastusteatri IDU esietendused toimusid Kuimetsa rahvamajas. Mõlema lavastuse lavastajaks oli Ruth Grünthal, kes on ka MTÜ Eesti Näitejuhtide Teatritrupp juhatuse esimees. 2019 esietendus Andrus Kivirähki komöödia „Vombat“ ning aasta hiljem Ruth Grünthali lavastus „Arsti juures“. 1990. aastal tegevust alustanud Vana-Vigala rahvamaja näitetrupil esietendus 2019. aastal Sillaotsa talumuuseumis draama „Maada“. Aasta hiljem esietendus neil Vana-Vigala rahvamajas „Maada“ ümber tehtud versioon „Madis“. Mõlema lavastuse alusteose autoriks on Janno Puusepp ning need lavastas Astra Põlma, kes lähtub

repertuaari valikul kolmest aspektist. (EHLi liikmete uuslavastused 2019; EHLi liikmete uuslavastused 2020. aastal; Põlma 2020) Esiteks peab lavastus sisaldama sõnumit või avaldama arvamust. Teiseks on oluline repertuaari sobivus trupile. Mängitav materjal peab meeldima kõigile asjaosalistele ja on oluline, et rolle jaguks kõigile soovijatele. Viimasena toob Põlma välja orienteerituse publiku ning trupi maitsele ja valmisolekule. Selle all peab ta silmas, et materjal, mis trupile ei meeldi või tundub keeruline, jääb lavastamata. Teisisõnu minnakse lavastustega kindla peale välja. (Põlma 2023)

Kui 2019. aasta möödus Vana-Vigala näitetrupil harjumuspäraselt, siis koroonapandeemia ajal otsustati trupiga kokkusaamised ära jätta ka Zoomi vahendusel. Juba enne üleriigiliste koroonapiirangute algust oli näitetrupil raskusi kõigile sobiva kohtumisaja leidmisel. See on ühtlasi olnud sage murekoht teistele Raplamaa näitetruppidele (Põlma 2020). Peamine raskuspunkt kokkusaamisaja planeerimisel on trupiliikmete erinevad töögraafikud: trupi liikmed on vahetustega tööl, kaugtööl või hooajaliselt välismaal tööl. Seetõttu tundus kontaktita koosviibimine mõttetu. Praeguseks käib trupp taaskord koos, kuid ligikaudu pooleteiseaastane paus on oma jälje jätnud. Vähenenud on trupi varasem ühtsus. Lisaks on COVID-19 pandeemia järel raskem ürituste korraldamisel inimesi kodust välja meelitada. Varasemad meelelahutamise viisid on asendunud uutega. (Põlma 2023)

Kui COVID-19 leviku tõttu jäid Vana-Vigala näitetrupi Topelt-Kiiks kokkusaamised ära, siis Piia Põdra juhitud Rapla kultuurikeskuse näitetrupil ei õnnestunud välja tuua planeeritud muusikali, kuid salvestati ja esitleti kuuldemängu. Trupp valmistus kriisi ajal lavale tooma muusikali „Röövlitütar Ronja“, kuid COVID-19 leviku tõttu jäi lavastuste prooviprotsess poolikuks ning ei taastunud ka peale kriisi. Piia Põdra sõnul ei olnud inimesed kriisi lõppedes enam teema suhtes motiveeritud, see tundus olevat end ammendanud. Teisalt tuldi 2021. aasta aprillis välja kuuldemänguga „Libahunt“, mis salvestati trupiga samas majas tegutsevas Susi Studios. Kuuldemängust osasaamiseks korraldati ühiskuulamine sotsiaalmeediaplatformil Youtube. (Pöder 2023) Seega leidsid ka harrastusteatrid teisi viise publikuga kontakti hoidmisel.

EHLi kuuluvatest teatritest esietendus uuritavaal perioodil alates 2004. aastast Kohila valla Hageri rahvamajas teatrikunstiga tegeleval Hageri harrastusteatri H.H.H. ainsana üks lavastus (EHLi liikmete uuslavastused 2019; Põlma 2020). Tegemist oli Tiina Kepsi lavastatud ja kirjutatud komöödiaga „Sööme siis salatit“, mis esietendus koroonaeelsel 2019. aastal (EHLi liikmete uuslavastused 2019). Kuna EHLi kuulunud Raplamaa teatritest ja nende teatrite lavastajatest tuli Hageri harrastusteater H.H.H. (lavastaja Tiina Keps) kolme aasta jooksul välja vaid ühe uuslavastusega ning Vana-Vigala näitetruppi Topelt-Kiiks (Astra Põlma) ja Kuimetsa harrastusteatri IDU (Ruth Grünthal) lavastajad kahe lavastusega (mõlemal üks uuslavastus 2019. ja 2020. aastal), siis kolme aasta kontekstis olid need kaks harrastusteatrit ühe uuslavastuse võrra viljakamad kui Hageri harrastusteater H.H.H.

Ühtlasi ei keskendu harrastusteatrite lavastajad ja näitlejad sageli vaid ühele ülesandele. Näiteks olid nii Astra Põlma kui ka Tiina Keps peale lavastaja rolli lavastustes näitlejad, Ruth Grünthal „Vombati“ kunstnik-kujundaja ning viimase lavastuse heli ja valguse eest vastutaja (Ülo Sild) oli ka laval näitlejana (EHLi liikmete uuslavastused 2019; EHLi liikmete uuslavastused 2020. aastal). Eri funktsioonide täitmine on harrastusteatritele iseloomulik, kuna enamasti tuleb lavastuse lavalaudadele jõudmise nimel hakkama saada omakeskis. See võib mõjuda väsitavalt ning erinevate tegevuste käigus kaduda lavastuse fookus. Sellest omakorda tingituna võib kannatada lavastuse kunstiline tase.

Peale COVID-19st tulenevate piirangute raskendas lavastuste väljatoomist harrastusteatrite sõnul uuritavatel aastatel ja ka üldiselt hinnatõus, näiteks kallinenud heli- ja valgustehnika rent. Seetõttu tuli eelarve puudujäägi kompenseerimiseks leida juurde rahastajaid (Pöder 2023). Rahaliste vahendite nappust tõid välja veel mitu truppi. Peale soovitava valgus- ja helitehnika puudumise tunni puudust parematest lavavõimalustest ning rekvisiitide ja kostüümide hoiustamise kohtadest (Põlma 2020). Teisalt on publik muutunud maksejõulisemaks. See võimaldab tõsta piletihindu, kuid suurenenud piletitulu ei kata hinnatõusust tingitud kulusid. Sellest tingituna tuleb loojatel tegeleda eelarveliste lisavahendite leidmisega. (Pöder 2023)

2.2.2. Loomisega seotud aspektid Valgamaal

Kogutud andmete põhjal tegutsevad Valga maakonnas harrastusteatritena MTÜ Kungla muusikalitrupp, Otepää Teater, Otepää kultuurimaja teatristuudio, Krahvi Teater, Sangaste teater Rukki Narrid, estraaditrupp Tõrva Tilgad, näitering Hingevärvid, Pühajärve koduteater ja Hargla maakultuurimaja näitering.

Valga maakonna harrastusteatrite põhieesmärk on hoida elus sealset teatritraditsioon, liita kogukonda, tehes seejuures koos midagi, mis kõigile huvi pakub. Töös eespool nimetatud dokumendis „Valga maakonna arengustrateegia 2035+“ on välja toodud, et rahvastikuprognooosi kohaselt väheneb Valgamaa elanike arv 2040. aastaks ligi 30% (Valga maakonna arengustrateegia 2035+). Rahvastiku vähenemine ning noorte väljaränne oli aktuaalne teema ka uuritavatel aastatel, mis omakorda mõjutab kohalikku teatritegevust. Eesti Harrastusteatrite Liidu Valgamaa kuraatori, Kungla muusikalitrupi lavastaja Siiri Põldsaare (2023) üks eesmärkidest on ka läbi teatariharrastuse aidata noortel hoida sidet kodukandiga. Eesmärkide all töid teatrid mitmel korral välja veel eneseväljenduse võimalust, mille vahendusel on omakorda võimalik suunata tähelepanu ühiskonna murekohtadele läbi huumoriprisma, panna inimesi mõtlema erinevatel teemadel, pakkuda erisuguseid emotsioone, lootust ja meelelahutust.

Ajavahemikus 2019–2021 tuli Valgamaal EHLi andmetel välja üheksa uuslavastust (EHLi liikmete uuslavastused 2019; EHLi liikmete uuslavastused 2020. aastal; Harrastusteatrite uuslavastuste info 2021. aastal). Kogutud andmetel tegutsevad Tõrva vallas 2017. aastast noorte näitering Hingevärvid ning 2007. aastast täiskasvanute estraaditrupp Tõrva Tilgad (Näitering Hingevärvid; Estraaditrupp Tõrva Tilgad). Otepää vallas on viis harrastusteatrit: Kangro talus tegutsev Pühajärve koduteater, Sangastes tegutsevad Krahvi Teater ja Sangaste teater Rukki Narrid, Otepää kultuurimaja teatristuudio ning Otepää Teater. Viimati nimetatud teater sai alguse 1957. aastal Otepää kultuurimajas tegutsenud näiteringi esietendusega „Eskaadri huku“ (Otepää Teater ... 2019; Keskpalu 2007). Otepää Teatriga seonduvalt oli neil 7. detsembril

2019. aastal kaks olulist tähtpäeva: tähistati Otepää Teatri asutaja Kalju Ruuveni 100. sünnipäeva ja Otepää kultuurimaja 65. aastapäeva. Selle puhul esietendus Otepää kultuurimaja teatristuudio lavastus „Lembit Võidumees“. (Otepää Teater ... 2019) Töös uuritavas ajavahemikus esietendus 2021. aastal Otepää kultuurimajas Otepää Teatri lavastus „Unustamatu Ööbiku villa“, mille lavastas Merilin Kirbits (Harrastusteatri uuslavastuste info 2021. aastal).

Otepää Teatri repertuaaris on olnud mitmesuguseid lavastusi – nii sisult tõsisemaid tükke, nagu „Pilvede värvid“, kui ka žanriliselt komöödiaid, mida on siiski enamus. Ene Prants on Otepää Teatri juhatuse liige, kes on näitlemisega tegelenud lasteaiast saati. Materjali valikul on tema sõnul Otepää Teatrile oluline, et see inspireeriks, puudutaks hinge, oleks tempot, lõbusust, sära ja huvi selle vastu. Lavastus „Unustamatu ööbiku villa“ põhineb samanimelisel Aliis Jõe suvitusromaanil. Ene Prants kehastas selles lavastuses Mammi tegelaskuju. Romaani lugedes haaras selle süžee kogu truppi, mistõttu jõudis see ka lavale. (Prants 2023)

Valga maakonna teatri osas on mainimata jäänud veel kaks Valga vallas tegutsevad teatrit. Üks neist on Hargla maakultuurimaja näitering, mis alustas Harglas tegutsemist 1995. aastal, tähistades 2020. aastal kahekümne viiendat tegutsemisaastat lavastuse „Hää saun lahendab kõik mured“ kahe etendusega. Kokku on olnud näiteringis üle kolmekümne liikme ja viis lavastajat. 2020. aastal kuulus truppi kuus liiget. Trupiliikmete arvust ning lavastuse mahust sõltub, millal toimub esietendus. Alusmaterjalidest on nad valinud esitamiseks nii elukutseliste autorite kui ka Hargla maakultuurimaja näiteringi lavastajate loomingut. (Hargla ...) Viimase eeliseks on esindusõiguste omamine, lisaks ei pea tegelema autoritasudega ning omaloomingulised tekstid võivad kattuda kogukonna jaoks parasjagu tähtsate teemadega. Enamasti alustab näitering lavastuse prooviperioodi esimestel sügiskuudel ning tööga jõutakse valmis kevadel. Juubelihooajal kohtus trupp vähemalt kord nädalas, esietenduse eelsel perioodil minimaalselt kaks korda nädalas. (Hargla ...)

Teine Valga vallas tegutsev teater on Kungla muusikalitrupp. 2004. aastal asutatud teater tõi kolme aasta jooksul välja kaheksa uuslavastust ning kõige aktiivsemad oldi

2019. aastal. Kungla muusikalitrupp peab repertuaari valikul oluliseks keskenduda eelkõige muusikalidele ja muusikafilmidle, mistõttu etenduvad nende draamalavastused lühinäidenditena. Eesmärk on tulla igal aastal välja vähemalt ühe täispika muusikaliga. Valik, mida soovitakse mängida, tehakse ühiselt hääletuse ja arutelu teel. Alusmaterjali valikul on seni hoidutud muusikalidest, mille tegevus toimub kaasajal. Nad on lavastanud ka tellimuse peale, näiteks Valga linna päevade ja Valga militaarajaloo festivali tarvis. Seega mängib loomeprotsessis ja lavastuste väljatulemisel rolli kogukonna elus toimuv. Lavastusprotsessil pannakse olulist rõhku ajastu tundma õppimisele. Ka lühinäidendite puhul valitakse enamjaolt alusmaterjaliks kellegi teise looming, kuna ei ole julgetud ise kirjutada ning kardetakse kriitikat. (Põldsaar 2023) Seevastu Krahi Teatri kõik praegused lavastused ja sketšid on kirjutanud Rain Rosengraft. Kätlin Raidsalu sõnul on neil sõlmitud ka kokkulepe kirjaniku Vello Jaskaga, kelle loomingut nad võivad kasutada. Valik, mida lavastada, tehakse näitlejate arvu või ka teema alusel. (Raidsalu 2023)

Lavastuste lavale toomisel on alati oluline roll lavastajal. Kui võrrelda Kungla muusikalitruppi ja Otepää Teatrit, siis on nende kahe teatri lavastajatest aastatel 2019–2021 enim lavastanud Siiri Põldsaar. Kungla muusikalitrupp on nii Valga kui ka Rapla maakonnas ainuke trupp, kes on toonud kolmel aastal lavale enim uuslavastusi ning kasutatud kolme uuslavastuse puhul rohkem kui ühte lavastajat. Lisaks Põldsaarele on lavastajate nimede hulgas Karl Kirt ja Margo Metsoja. Põldsaar (2023) lisas, et tegelikult on lavastajaid olnud rohkemgi. Vähemalt kümme aastat on neil olnud noored abilavastajad. Peale lavastajatöö on nad olnud mitmel korral ka näitleja rollis: Põldsaar viies ning Metsoja ja Kirt kahes lavastuses. Otepää Teatris toodi kolme aasta jooksul välja Merilin Kirbitsa lavastatud uuslavastus „Unustamatu Ööbiku villa“. (EHLi liikmete uuslavastused 2019; EHLi liikmete uuslavastused 2020. aastal; Harrastusteatri uuslavastuste info 2021. aastal) Seega on uuslavastuste osas olnud kõige aktiivsemad Kungla muusikalitrupi lavastajad. Järgmisena vaadatakse, kuidas sujus teatritegevus koroonast mõjutatuna.

Ene Prants ja Siiri Põldsaar tõdesid vestluse käigus mõlemad, et seoses koroonavõllavikuga jäid mõned algsed plaanid teostamata, kuid osati hõlbustas ja ei seganud pandeemia nende arvates teatrikunst loomet. Koroonaaajal oli trupil võimalik pühenduda täielikult lavastuse

loomeprotsessile. (Prants 2023; Põldsaar 2023) Kungla muusikalitruupil jäid repertuaarist välja vaid lühinäidendid ning esinemisvõimaluste nappuse tõttu otsustati lavastusi filmida, et tehtud töö säiliks videopildis. (Põldsaar 2023) Krahvi Teater sai koroonaajal valmis lavastuse „Lollim kui 6-A“, kuid COVID-19 pandeemia lõppedes tekkis kahetine olukord. Ühelt poolt oli inimesi raske kodust välja meelitada, kuna oli harjutud kodus aega veetma. Teisalt oli ka neid, kes igatsesid taga varasemat elukorraldust ja võimalusi, mistõttu kasvas koroonaa mõõdukes tegutsemistahe. (Raidsalu 2023) Kokkuvõttes õnnestus kõigil kolmel teatril koroonaaaja takistustest hoolimata jätkata teatrikunsti loomist.

Peale COVID-19st tuleneva mõju oli uuritavatel aastatel Valgamaa harrastusteatri jaoks katsumus kõigile sobiva prooviaja leidmine. Seda mõjutasid põhiliselt inimeste era- ja tööelus ning maailmas toimuv. Seevastu on Kungla muusikalitruupil välja kujunenud traditsioon, et augusti keskpaigast kuni esietenduseni tehakse proovi igal pühapäeval. Tublimaid kohalkäijaid premeeritakse aasta lõpu auhinnagalal diplomiga. Samas tuleb selle juures arvestada asjaolu, et Kungla muusikalitruupi näitlejate vanus jääb keskmiselt vanusevahemikku 16–27 eluaastat ning igal aastal luuakse uus trupp, mistõttu lavastust üle ühe aasta enamasti repertuaaris ei hoitagi. (Põldsaar 2023) Teistesse harrastusteatri truppidesse kuulub ka vanemaid näitlemishuvilisi, kelle jaoks võib võrreldes noortega olla aja leidmine keerulisem. Kui trupiga liitujad arvestavad, et on sellega seotud vaid aasta, siis nad ka panustavad soovi korral vaid ühe aasta. Kuuludes truppi pikemat aega, võib näitlemise ja muu elu ühitamine olla keerukam.

Jätkates trupptide koosseisu lainel, on harrastusteatrikes enamasti puudu meesnäitlejatest. 2020. aastast tegutseva Krahvi Teatri ridadesse on tegutsemisaja jooksul kuulunud 26 näitlejat (kõige vanem 79aastane mees ja kõige noorem 10aastane tütarlaps). Siiski leidub Krahvi Teatri juhatuse liikme ja näitleja Kätlin Raidsalu sõnul väga vähe mehi, kes julgeksid näitlema tulla. (Raidsalu 2023) Sellele teatrile vastandub Kungla muusikalitruup, kuhu igal aastal kuulub keskmiselt 8–9 poissi. Poiste arvust oleneb ka see, palju tüdrukuid truppi võetakse. (Põldsaar 2023) Kungla muusikalitruup erineb poiste arvu poolest enamikust harrastusteatrikes ning on pigem erandlik näide, kui vaadelda Valga ja Rapla maakonda.

Rahalise toimetuleku vallas on teatrite kogemus erinev. Krahvi Teater toob välja vähese rahalise toetuse. Väikestes paikades on sponsoreid keeruline leida ning teiste võimaluste puhul (nt küsides toetust Kultuurkapitalilt või omavalitsuselt) jäävad toetussummad ebapiisavaks (Raidsalu 2023). Kungla muusikalitrupil on aga teistsugune kogemus, neil on õnnestunud saada projektide tarvis soovitud summale vastavat rahastust. Põldsaar oletas, et selle taga võib olla pildis püsimine ning kvaliteetne looming, mida tasub rahaandja arvates toetada. (Põldsaar 2023) Otepää Teater on teinud aegade jooksul pause eri põhjustel, kuid omal algatusel ja toetajate abiga on suudetud teatrikunstiga edasi tegeleda. Peale teatritegijate endi on peamisteks toetajateks nende lähedased, Otepää vald, teised harrastusteatritega tegelejad ning Otepää kultuurimaja, mille saal on Otepää Teatri põhiline etenduspaik. (Prants 2023)

Harrastusteatrites õmmeldakse kostüümid, valmistatakse rekvisiidid ja kõik muu lavakujundusega seonduv ise. Nii on näiteks Kungla muusikalitrupis. Varem tehti Otepää Teatris samamoodi, kuid Merilin Kirbitsa¹ tulekuga on sealne teatritegevus enam professionaalse teatri moodi. Näitlejad saavad keskenduda eelkõige näitlemisele ning ei pea tegelema heli-, valgustus-, lavakujundus-, kostüümide jms küsimustega. (Prants 2023) Samas võib Kungla muusikalitrupi ja Otepää Teatri puhul tajuda, et mõlemad arenevad omal viisil. Kui Otepää Teatris said näitlejad keskenduda näitlemisele, siis Kungla muusikalitrupil on alates 2020. aastast oma kunstnik, kes on nende trupist välja kasvanud. Põldsaare sõnul toetavad ja aitavad noored neid, kuna ollakse tugevalt seotud Valga kogukonnaga, ning tahetakse sellesse paika oma osa anda.

Kungla muusikalitrupp on suures plaanis kõigega rahul, neil on olemas vajalikud asjad, helitehnika, õmblusmasinad, laoruumid jne. Ideaalis võiks olla ka oma prooviruum. Selle puudumise tõttu tuleb neil enne ja peale proovi asjad ümber kolida. Siiaamaani on proove tehtud peamiselt Valga põhikoolis. Enne esietendust mängitakse lavastus korra Valga kultuuri- ja huvikeskuse laval läbi. Kuna lavastusega esinetakse erinevatel lavadel üle Eesti, siis tuleb loomisprotsessis arvestada, et kogu tervik teistel lavadel töötaks ning

¹ Merilin Kirbits on lõpetanud Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia näitleja eriala; tegutses vaadeldaval perioodil 2021. aastal Otepää Teatris lavastajana (Merilin Kirbits).

lavakujundusliku poole pealt ära mahuks. Lavastamisprotsessis mõeldakse juba alguses kahele versioonile, üks suurele ja teine väiksemale lavale. (Põldsaar 2023) Sarnast viisi toimitakse ka Rakvere Teatris, kuid sellest järgmises peatükis, kus keskendutakse lavastuste vahendamise ja eksploateerimisega seotud aspektile nii Valga- kui ka Raplamaal.

2.3. Lavastuste vahendamise ja eksploateerimisega seotud aspektid

Selles ja järgmises peatükis analüüsitakse kogutud materjalide alusel peamiselt EHLi kuulunud harrastusteatri andmeid ning põhjalikumalt Eesti Teatri Agentuurist saadud professionaalsete teatri tegevuse statistilisi andmeid Valga ja Rapla maakonna kohta aastatel 2019–2021. Harrastusteatri andmed pärinevad EHLi koduleheküljelt ning Astra Põlmalt, Piia Põdralt, Ene Prantsult, Siiri Põldsaarelt ja Kätlin Raidsalult. Esmalt käsitletaksegi eraldi alapeatükis Valga ja Rapla maakonna harrastusteatri 2019.–2021. aasta tegevust, millele järgneb professionaalsete teatri andmete analüüs uuritavates maakondades.

2.3.1. Valga ja Rapla maakonna harrastusteatri lavastuste vahendamise ja eksploateerimisega seotud aspektid

Ajavahemikus 2019–2021 oli võimalik vaadata EHLi kuulunud Valgamaa harrastusteatri 30 etendust. Valga maakonnas tegutses 2019.–2021. aastal Harrastusteatri Liitu kuulunud teatritest kaks: Kungla muusikalitruup ja Otepää Teater (vt tabel 3). Neist aktiivseim ning viljakam oli Kungla muusikalitruup, kes tegutses kõigil kolmel vaadeldaval aastal. Ühtlasi esietendus neil rohkem uuslavastusi, oli suurem kogu repertuaar ning anti enam etendusi. Kungla muusikalitruupi jaoks oli kõige viljakam koroonaeelne aasta. 2021. aastal oli Harrastusteatri Liitu kuulunud teatri vaatenurgast olukord mitmekesisem. Külastada oli võimalik nii Kungla muusikalitruupi kahte lavastust kui ka Otepää Teatri lavastust. (EHLi liikmete uuslavastused 2019; EHLi liikmete uuslavastused 2020. aastal; Harrastusteatri uuslavastuste info 2021. aastal)

Harrastusteater	Aasta	Uuslavastused	Kogu repertuaar	Etendused
Kungla muusikalitrupp	2019	5	6	24
	2020	2	2	2
	2021	1	2	2
Otepää Teater	2021	1	1	2

Tabel 3. Valgamaa harrastusteatriid 2019.–2021. aastal

Allikas: autori koostatud Eesti Harrastusteatri Liidu andmete põhjal.

Uuritavatel aastatel ei sujunud Krahvi Teatril, Kungla muusikalitruupil ja Hargla maakultuurimaja näiteringil etenduste andmine viperusteta. Krahvi Teatri hinnangul oli neile esimene koroonaaasta keerulisem ning teine möödus hõlpsamalt. Koroonaviiruse levikust mõjutatuna jäid ära valminud lavastuse „Hullu Professori Komejant ehk Karlson Keldrist“ etendused, kuid esietendus toimus kontaktivabalt Youtube'i vahendusel. 2020. aasta suvel esietendus teatril vabas õhus „Meele-Lahutaja 1“. Teisel koroonaaastal sai teater lavastusega „Meele-Lahutaja 2“ anda külalissetendusi Eesti eri paikades. (Raidsalu 2023) Kungla muusikalitruupil ei õnnestunud samuti plaanitud külalissetendusi andma minna, kuna enne suleti riik. Peale eriolukorrast tulenevate piirangute mõjutas Kungla muusikalitruupi etenduste andmist ka viirus ise. Kaks päeva pärast koroonapasside kaotamist toimunud esietendusel nakatus terve trupp COVID-19ga, mistõttu peatus mõneks ajaks etenduste andmine. (Põldsaar 2023) Hargla maakultuurimaja näiteringil lükkusid „Hää saun lahendab kõik mured“ etendused hooaja võrra edasi ning kõigi ohutuse tagamise nimel korraldati kaks etendust (Hargla ...). Koroonaviirus piiras kõigi teatrite etenduste andmist. Külalissetenduste ärajäämine ei puuduta otseselt kultuurielu Valgamaal, kuna neid esitati väljaspool maakonda.

13. novembril 2021 toimus Valgamaal Otepää kultuurikeskuses Lendteatri lavastuse „6570 päeva“ esietendus, mida mängiti vaid ühel korral (Harrastusteatri uuslavastuste info 2021. aastal). Lisaks sellele õnnestus Kotuse kodulehe andmete põhjal leida, et oli teisigi harrastusteatreid, kes Valga maakonda külastasid, näiteks Teatrike, Viljandi Ehateater, Krabi, Sulbi ja Tsooru külateatrid (Sündmused). Need näited annavad kinnitust, et lisaks kodumaakonnale teevad harrastusteatriid sarnaselt professionaalsetele teatritele külalissetendusi teistes Eesti paikades ja käiakse festivalidel. Seda kinnitasid ka Kungla muusikalitruupi lavastaja Siiri Põldsaar ja Otepää Teatris tegutsev Ene Prants.

Viimane tõi esile, et väljasõite tehakse teistesse teatritesse, nt Alle-Saija teatritallu, ja võetakse osa külateatrite festivalist (Prants 2023).

Rapla maakonnas tegutses EHLi kuulunud harrastusteatritest Hageri harrastusteater H.H.H., Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks ja Kuimetsa harrastusteater IDU. Teadaolevatel andmetel on nende harrastusteatrite etendused toimunud kohalikest kultuuriasutustest näiteks Sillaotsa talumuuseumis, Vana-Vigala, Hageri ning Kuimetsa rahvamajades. Kõigil kolmel teatril tuli 2019. aastal välja üks uuslavastus, mis ühtlasi moodustas teatrite vastava aasta kogu repertuaari (vt tabel 4). Etenduste andmisel oli 2019. aastal aktiivseim Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks. (EHLi liikmete uuslavastused 2019. aastal) 2020. aastal tegutsesid Kuimetsa harrastusteater IDU ja Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks kahekesi. Viimasel oli suurem repertuaaris olnud lavastuste ning etenduste arv. (EHLi liikmete uuslavastused 2020. aastal)

Harrastusteater	Aasta	Uuslavastused	Kogu repertuaar	Etendused
Hageri harrastusteater H.H.H.	2019	1	1	4
Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks	2019	1	1	6
	2020	1	2	3
Kuimetsa harrastusteater IDU	2019	1	1	4
	2020	1	1	1

Tabel 4. Raplamaa harrastusteatrid 2019.–2021. aastal

Allikas: autori koostatud Eesti Harrastusteatri Liidu andmete põhjal.

Lisaks etendustele toimus 2020. aastal Raplamaal mitu teatrisündmust. 24. oktoobril leidis Valtu Põhikoolis aset teatrikonverents „Külateater seob põlvkondi“ ning tähistati Valtu külateatri Anderaasuke 100. tähtpäeva. Sama aasta novembris korraldas Vana-Vigala rahvamajas tegutsev näitetrupp Topelt-Kiiks Raplamaa harrastusteatrite festivali, mis oli aasta alguses ära jäänud. Astra Põlma tõi välja, et Raplamaa kultuurielu oli enne koroonaaega rikkalik ja korraldati rohkelt üritusi, kuid kriisi tulekuga jäid need ära või lükati edasi. Samas toimus nii mõnigi märgiline üritus (nt kultuurifestival Särin, teatريفestivalid, Raplamaa laulu- ja tantsupidu). Ka Raplamaa harrastusteatrite festivali korraldamisel tunti hirmu, kas inimesed saavad festivalist osa võtta. Festivali õnnestumise osas oldi eri arvamusel, kuna mitmed festivalid jäid ära, nakatumisnäitajad olid kõrged ja

muretseti kõigi osaliste turvalise osalemise pärast. Osalevate teatrigruppide hulgas oli neid, kes lootsid festivali toimumisele, kuid arusaadavalt loobusid haigestumise, kogunemishirmu ja hirmu pärast haigestuda muidu osalema pidanud trupid. (Põlma 2023)

2.3.2. Professionaalsete teatrite lavastuste vahendamise ja eksploateerimisega seotud aspektid

Esmalt antakse põgus ülevaade Valga (tabel 5) ja Rapla (tabel 6) maakonnas aset leidnud lavastustest, etendustest ning külastatavusest aastatel 2019–2021. Koroonast tingituna langesid järk-järgult kolme aasta jooksul Valga maakonnas kõik kolm näitajat. Rapla maakonnas langesid märgatavalt kõik näitajad, kuid olukord oli Valga maakonnast 2020. ja 2021. aastal stabiilsem, st näitajad püsisid samas või sarnases vahemikus. Kõik kolm näitajat on omavahel seotud. Kui väheneb lavastuste arv maakonnas, väheneb omakorda ka etenduste arv. Kui ühes aastast on vähem etendusi, väheneb ka külastatavus. Lisaks kehtisid koroonaajal teatud perioodidel etenduste korraldamisel publikupiirangud. Piire seadsid nii koroonaajal kui ka enne seda etenduspaiga suurus publiku mahutamisel.

Aasta	Lavastused	Etendused	Külastatavus
2019	28	39	4564
2020	19	24	3081
2020	11	12	1671

Tabel 5. Valgamaal antud etenduste, lavastuste ja külastuste arvandmed kolme aasta lõikes

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete alusel.

Aasta	Lavastused	Etendused	Külastatavus
2019	32	44	4442
2020	25	36	3545
2020	25	34	3331

Tabel 6. Raplamaal antud etenduste, lavastuste ja külastuste arvandmed kolme aasta lõikes

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete alusel.

Etendus vajab toimumiseks kohta. 2016. aasta uuringu „Teatri positsioon ja roll ühiskonnas“ andmetel käivad 68% inimestest teatris oma kodukohas või selle läheduses ning 28% teatrikülastajatest on käinud teatris väljaspool oma maakonda. (Kivirähk 2016: 6) Lähtuvalt uuringu tulemustest võib järeldada, et suur osa inimestest on harjunud teatrikunsti tarbima oma kodukohas või selle läheduses. Selleks, et teatrid saaksid oma koduteatrist väljapoole mängima minna, on vaja sobivaid mängupaiku. See on üks põhjus, miks osadesse maakondadesse kõik teatrid ei jõua. Tabelites 7 ja 8 tabelites on välja toodud 2019., 2020. ja 2021. aastal Rapla (tabel 7) ja Valga (tabel 8) maakonda külastanud professionaalsete teatrite mängupaigad. Igale etenduspaigale tabelis järgneb etenduste arv selles kohas kolme aasta jooksul. Kuigi Eesti lasteaedades ja koolides on levinud harjumus kutsuda teatritruppe etendusi andma, ei kajastu mängukohtade tabelites 7 ja 8 koolides ja lasteaedades toimunud etendused, kuna enamikku neist jõudsid teatrid etendusi andma ühel kuni kolmel korral ning nendes asutustes toimunud etendustele ei saa enamasti tavalised inimesed piletit osta.

Mängupaik	Etenduste arv
Rapla kultuurikeskus	28
Märjamaa rahvamaja	21
Järvakandi kultuurihall	10
Juuru rahvamaja	2
Ohukotsu küün ja aed	2
Märjamaa lauluväljak	2
Rapla lauluväljak	2
Järlepa külakeskus	1
Kultuuriklubi Baas	1
Rapla keskraamatukogu	1
Valtu-Nurme külaplats	1
Valtu seltsimaja	1

Tabel 7. Rapla maakonna etenduste mängupaigad aastatel 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Rapla maakonnas on mitmel rahvamajal võimekus professionaalsete teatrite lavastuste võõrustamisel. Samas panevad osad rahvamajad (näiteks Vana-Vigala rahvamaja) rohkem rõhku harrastajate lavastuste vahendamisele, sest need sobituvad rohkem

kultuurimajja. Paljude majade tehniline võimekus on aastatega paranenud, mistõttu tunnevad üha rohkemad teatrid huvi ja leiavad tee Raplamaale (Põlma 2023). Uuritavas ajavahemikus anti enim etendusi Rapla kultuurikeskuses (28 etendust), Märjamaa rahvamajas (21 etendust) ja Järvakandi kultuurihallis (10 etendust) (vt tabel 7). Kõigi kolme kultuuriasutuse saalides on üle saja istekohta ning suuremad saalid mahutavad umbes 300 külastajat (Järvakandi kultuurihalli tutvustus; Märjamaa rahvamaja tutvustus; avaleht 2021). Rapla kultuurikeskusele teevad teatrid üldjuhul ise pakkumisi. Pakkujaid on rohkem, kui kultuurikalendrisse mahub, mistõttu tuleb teha valikuid. Jälgitakse, et publikut jaguks igale etendusele ning etendusi oleks eri maitsele. Rapla kultuurikeskuse hooaja kavva on planeeritud 1–2 professionaalse teatri lavastust kuus, millele lisanduvad lasteetendused. (Pöder 2023) Rapla kultuurikeskuse eeliseks teiste ees võib olla selle asumine linnas.

Mängupaik	Etenduste arv
Valga kultuuri- ja huvikeskus	30
Otepää kultuurimaja	11
Puka kultuurimaja	3
Tsirguliina rahvamaja	3
Lüllemäe kultuurimaja	2
Nõuni kultuurimaja	1
Sangaste kultuurimaja	1
Sangaste mõisa tallihoov	1
Tõrva kinomaja	1
Tõrva tantsumägi	1

Tabel 8. Valga maakonna etenduste mängupaigad aastatel 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Valga maakonnas korraldati enim etendusi Valga kultuuri- ja huvikeskuses (30 etendust) (tabel 8). Sealses teatrisaalis on 412 istekohta (Valga ...). Eeliseks on asumine maakonna keskses. Otepää linnas asuv Otepää kultuurimaja oli etenduste arvult teine populaarne mängupaik, kus oli võimalik vaatamas käia kümnet etendust. Kultuurikeskuse saalis on 190 istekohta (Otepää ... 2019: 23). Inimesed koonduvad linnadesse ning mida rohkem inimesi ühte piirkonda koondub, seda suurem on etenduste potentsiaalne külastajatearv. Seega lisaks etenduspaikade tehnilistele võimalustele ja saalimahutavusele on mõistlik

teatritel etenduspaikade valimisel langetada valik mängukohtade kasuks, mille ümbruses on rohkem elanikke.

Teatritel on lisaks võimaliku publiku olemasolule mõistlik mõelda, mida ning mis žanri lavastusi maapiirkondades pakkuda. Väljasõidud on kulukad ja publiku teatrisse mitte tulemisel ei ole see majanduslikult mõistlik. Piia Põdra (2023) sõnul domineerivad maapiirkondades pigem monotükid või harrastusteatri lavastused, kuna rahvamajades ja kultuurikeskustes etendusi andes vajavad professionaalsed teatrid teatavaid tehnilisi võimalusi ja määrav on lava suurus. Ka Ene Prantsu (2023) sõnul ei mahu Otepää kultuurimaja lavale ja mitmetele veel väiksemate kultuurimajade lavadele paljud tükid ära. Ühtlasi ollakse arvamusel, et maksimaalse elamuse saamiseks minnakse etendusi vaatama statsionaarsesse mängupaika. Alati ei ole rahvamajadel õnnestunud luua vaatajatele niivõrd mugavaid tingimusi etenduste vaatamisel (nt toolid, heledad ja valgustatud saalid), mistõttu eelistatakse võimaluse korral statsionaarset mängupaika. Samuti leiavad üha rohkemad Raplamaa elanikud teatrikunsti nautimiseks tee pealinna, kuna Raplamaa asub Tallinna lähedal ning aja jooksul on liiklemine hõlpsamaks muutunud (eraautod, hea ühistranspordiühendus). (Põder 2023) Lisaks organiseeritakse mõlemas maakonnas teatri ühiskülastusi. Rapla maakonnas on selles osas aktiivne Helgi Sussi, kelle eestvedamisel toimub projekt „Valtu rahvaga teatrisse“. Teatrikülastuste jaoks on võimalik ka taotleda programmi „Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““ toetusuuna „Teater noorele vaatajale“ alamsuuna „Lapsed teatrisse“ toetust.

Tabelites 9 ja 10 on võimalik tutvuda Rapla ja Valga maakonda jõudnud etenduste žanritega ning nende vastavate publikunumbritega. Rapla maakonnas oli võimalik kolme aasta jooksul vaadata lavastusi kaheksast žanrist (vt tabel 9). Valga maakonnas oli Rapla maakonnast üks žanr enam, seega kokku üheksa žanrit (vt tabel 10). Uurides, mis žanre professionaalsed teatrid Valga ja Rapla maakondadesse on viinud, kerkivad etenduste ja külastajate numbrite puhul esile draama ja komöödia. Kahe maakonna võrdluses tõusis enim külastatud etenduseks Valga kultuuri- ja huvikeskuses toimunud *stand-up* teatri POINT etendus „Grow-up comedy THE KID“, mida käis vaatamas 391 külastajat. Rapla maakonnas külastati enim Märjamaa rahvamajas toimunud Kait Kalli *stand-up*-

komöödiat „Plaan B“, kokku 290 külastajat. Viimati mainitud meelelahutust pakkuv žanr ning ka klassikalised sõnalavastused, operetid ja muusikalid meelitavad Eesti teatritesse enim külastajaid. Kuna teatrižanrite või lavastuse liikide meeldivusnäitajad on kooskõlas külastusstatistikaga, siis külastatakse enim enda maitsele sobivaid žanre. (Kivirähk 2016: 6) Sarnane üldine pilt eestlaste teatrielistustest kajastub ka Valga ja Rapla maakonnas.

Žanr	Etenduste arv	Külastused
Draama	63	5250
Komöödia	39	4702
Sõna, muusika, liikumine	4	591
Uus tsirkus	3	296
Nüüdistsants	2	61
Kontsertlavastus	1	227
Klassikaline tants	1	113
Nukulavastus	1	78

Tabel 9. Professionaalsete teatrite etenduste žanrid ning külastuste arv Rapla maakonnas aastatel 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Žanr	Etenduste arv	Külastused
Draama	37	4524
Komöödia	26	4063
Nukulavastus	6	204
Luulelavastus	2	126
Klassikaline tants	1	125
Muusikal	1	49
Nüüdistsants	1	30
Sõna, muusika, liikumine	1	113
Uus tsirkus	1	92

Tabel 10. Professionaalsete teatrite etenduste žanrid ning külastuste arv Valga maakonnas aastatel 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Külastatavuselt ja etenduste arvult on Valgamaal kolmandal ja neljandal kohal nuku- ja luulelavastused. Ülejäänud viis žanri (klassikaline tants; muusikal; nüüdistants; sõna, muusika, liikumine; uus tsirkus) on esindatud ühe etendusega. Rapla maakonnas jäid ülejäänud kuus žanri (sõna, muusika, liikumine; uus tsirkus; nüüdistants; kontsertlavastus; klassikaline tants; nukulavastus) etenduste arvu osas vahemikku 1–4 etendust.

Mõlemas maakonnas olid esindatud draama-, komöödia-, sõna-, muusika-, liikumis-, nuku-, nüüdistantsu, uue tsirkuse ja klassikalise tantsu etendused. Valga maakonda eristas žanrite poolest muusikal ja luulelavastus, mis Rapla maakonnas puudusid. Rapla maakonnas toimus seevastu kontsertlavastus. Nüüdistantsu ja klassikalise tantsu žanrid jäid etenduste arvu osas pigem tagasihoidlikuks. Nende kahe žanri jõudmisel Rapla ja Valga maakonda oli oma roll programmi „Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““ alamsuunal „Tants tuleb külla“. Vaid ühte, Valga maakonnas toimunud Goltsman Balleti „Alice Imedemaal“ (klassikalise tantsu) etendust ei ole toetuse abil maakonda toodud. Kõik teised nüüdistantsu ja klassikalise tantsu etendused taotlesid ja said toetust programmist „Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““.

Järgnevalt võetakse arutluse alla, millised Eesti teatrid andsid aastatel 2019–2021 etendusi Raplemaal (tabel 11) ja Valgamaal (tabel 12). Eelmärkusena võib öelda, et Polygon Teatri ja Vana Baskini Teatri koostöös valminud komöödialavastuse „Garaaž“ tõttu on tabeli lõpus olev etenduste koondarv tegelikust etenduste arvust suurem.

Teater/teatrid	Etendus(ed)
Teater Sõber	24
Rakvere Teater	16
Miksteater	15
Lavastusprojektid	14
Kuressaare Teater	11
Vana Baskini Teater	10
Eesti Noorsooteater, Piip ja Tuut Teater	3
Teatribuss, Polygon Teater	2
Viljandi laste- ja noorteteater REKY, Banaanikala Projektiteater, <i>stand-up</i> teater POINT, Vilde Teater, Eesti Tantsuagentuur, Emajõe Suveteater / Karlova Teater, Ugala Teater, Goltsman Ballet, Endla Teater, Kinoteater, Must Kast, Oma Lava, R.A.A.A.M., Sõltumatu Tantsu Lava, VAT Teater, Von Glehni Teater	1
KOKKU	116

Tabel 11. Rapla maakonda külastanud riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused ja etenduste arv aastatel 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Teater/teatrid	Etendus(ed)
Rakvere Teater	13
Teater Sõber, Prem Productions	10
Miksteater	8
Lavastusprojektid, Vana Baskini Teater	6
Kuressaare Teater, Piip ja Tuut Teater	5
Viljandi laste- ja noorteteater REKY, Tuuleveski	4
Teatribuss, Banaanikala Projektiteater	3
Polygon Teater, <i>stand-up</i> teater POINT, Vilde Teater, Ilmarine	2
Eesti Noorsooteater, Eesti Tantsuagentuur, Emajõe Suveteater / Karlova Teater, Ugala Teater, Goltsman Ballet	1
KOKKU	90

Tabel 12. Valga maakonda külastanud riigi osalusega sihtasutusena tegutsevad etendusasutused ja etenduste arv aastatel 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Valgamaale jõudis kolme aasta jooksul 21 teatrit, mis jääb teatrite arvu osas alla Raplamaale, kuhu jõudis kokku 26 teatrit. Mõlemas maakonnas andsid enim etendusi Teater Sõber, Rakvere Teater ja Miksteater. Erinevalt Rapla maakonnast ei jõudnud

Valga maakonda Endla Teater, Kinoteater, Must Kast, Oma Lava, R.A.A.A.M., Sõltumatu Tantsu Lava, VAT Teater ja Von Glehni Teater. Kõik need teatrid andsid Raplamaal vaid ühe etenduse. Seevastu ei andnud Raplamaal kolmel uuritavaal aastal etendusi Ilmarine, Tuuleveski ning Prem Productions. Viimane oli koos Teater Sõbraga etenduste arvult teine enim etendusi andnud teater Valga maakonnas, andes kumbki kümme etendust.

Teater Sõber tõusis etenduste arvu poolest esile mõlemas maakonnas (vt tabelid 11 ja 12). Lavastused on eelkõige lastele suunatud, mistõttu anti etendusi enamjaolt lasteaedades ja vähestes koolides. Erinevalt Valgamaast oli ühel korral 2021. aastal võimalik vaadata kõigil soovijatel etendust „Kaks päeva maal“ Valtu seltsimajas. Kuna tegemist on mobiilse rändteatriga, siis see võimaldab hõlpsasti anda etendusi eri mängupaikades üle Eesti, kuhu suuremad teatrid näiteks lavadekoratsioonide või näitlejate arvu tõttu ära ei pruugi mahtuda. Samas seavad mängukohad ja väike trupp (kolm inimest) etenduste andmisel omad piirid. Teater Sõber teatrijuhi Tanel Bergmanni sõnul jäävad näitlejate peale näiteks valgus- ja heliefektid (Virro 2021). See muudab etenduste andmise keerukaks, kui näitlejatel on peale näitlemise teisi ülesandeid. Teater Sõber ei kasutanud uuritavaal perioodil programmi „Etendus kunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““ toetusi.

Teatrid ei külasta maapiirkondade lasteaedu nii sagedasti kui linna lasteaedu. Kui Harjumaa piires annab Teater Sõber päevas üks-kaks etendust päevas, siis väljaspool seda antakse päeva jooksul rohkem etendusi, et sõidukulud saaksid tasutud. Peamiselt teevad teatrid ise lasteaedadele telefoni või kirja teel pakkumise etendust andma tulla. Esinejate valimisel tuginevad õppealajuhataja ja/või õpetajad oma varasematel kogemustel ning soovitud. Osades lasteaedades kasutatakse tagasisidevormi, mille õpetaja täidab etenduse järel. See aitab vältida ebaprofessionaalsete esinejate tagasikutsumist. (Virro 2021)

Samuti keskendub noorele vaatajale rändteatrina nii Eestis kui ka välismaal tegutsev Miksteater, mille eesmärk on noorteni tuua kõrgetasemelist ja omanäolist teatrikunsti. (Miksteater) Kolme aasta vältel mängiti Raplamaal nelja ning Valgamaal kolme erinevat

draamalavastust. Raplamaal mängiti lavastust „Kulplased“ lausa kümnel korral. Kuna ka see teater on keskendunud nooremale publikule, siis anti etendusi peamiselt lasteaedades ja koolides. Ühelt poolt seavad lasteaedade ja koolide ruumid etendusele piirangud, teisalt on teatrite tulekul neisse asutustesse omad plussid. Lapsed ja õpetajad hoiavad kokku aega, kuna maakondades, kus ei ole kohapeal teatrit, tuleb ette võtta sõit teatrisse ja see võib kujuneda ajaliselt ning rahaliselt kulukaks. (Virro 2021). Rapla maakonnas mängis Miksteater korra ka Valtu-Nurme külaplatsil lavastust „Telefonilood“. Valga maakonnas toimusid peale koolide etendused kolmes kultuuriasutuses: Puka kultuurimajas, Tsirguliina rahvamajas ja Otepää kultuurimajas (viimases lausa kahel korral).

Noorte ja laste sihtrühmale spetsialiseerunud teatrid on kahe maakonna näitel olnud edukad ja andnud üsna palju etendusi. See on hea, kuna paljudel peredel ei pruugi olla võimalust etendusi eri põhjustel suurematesse keskustesse vaatama minna. Teisalt ei saa kindlalt öelda, et noorematele vaatajatele suunatud lavastustega lasteaedades ja koolides tuurimine ning mobiilne teater tagab nendes maakondades suured etenduste arvud, kuna lastele on keskendunud Piip ja Tuut Teater, Viljandi laste- ja noorteteater REKY, Teatribuss, Banaanikala Projektiteater, kuid nende etenduste toimumiskordade arvud jäävad tagasihoidlikumaks. Ilmarine ja Tuuleveski jõudsid oma lastele suunatud lavastustega vaid Valgamaale. Ilmarine etendused toimusid Valga lasteaias Pääsuke ning Valga Priimetsa koolis, mille mõlema õppekeel on eesti ja vene keel. (VLPP ... 2018; VPKP ... 2021) Tuuleveski antud etenduste toimumispaigad ei ole täpselt teada, Eesti Teatri Agentuuri statistilistel andmetel on teada etenduste toimumisest vaid kahel korral Valga lasteaedades ning koolides. Kuna Tuuleveski (ka Ilmarine) etendused on vene keeles, siis võib oletada, et neid etendusi käidi andmas vene ja eesti kakskeelsetes koolides ja lasteaedades. Samuti ei ole kummagi teatri kodumaakonnaks Valga, mistõttu ei pruugi eesti keelt kõnelevate lastega lasteaedade ja koolide esimene valik olla venekeelsed etendused võimaliku keelebarjääri tõttu.

Ootuspäraselt oli mõlemas maakonnas toimunud etenduskordade nimekirja eesotsas satiirile ja komöödiale keskendunud Vana Baskini Teater ning Euroopa väikseima repertuaariteatrina tuntud Rakvere Teater. Mõlemad teatrid käivad Eesti teatritest enim ringreisidel. Vana Baskini Teatril puudus oma maja, mistõttu mängiti erinevates

suuremates ja väiksemates paikades üle Eesti, sageli kohtades, kuhu teised teatrid jõuavad harva või üldse mitte. Mõlemas maakonnas oli võimalik vaadata ka ainsat koostöölavastust „Garaaž“, mis valmis Vana Baskini Teatri ja Polygon Teatri ühistegevusel. Vana Baskini Teatrist enim andis etendusi Rakvere Teater. Raplamaal toimus Rakvere Teatril 16 etendust, millest kümme oli erinevat lavastust. Rakvere Teater oli Valgamaal kolme aasta jooksul kõige populaarsem professionaalne teater, sinna jõuti 13 korral, iga kord erineva lavastusega. Seega jõuti Raplamaale enamatel kordadel, kuid lavastused võisid korduda. Kätlin Hoop, kes varasemalt töötas Rakvere Teatri trupijuhina, ütles intervjuus ERRile, et Rakvere Teatri põhimõte on jõuda igasse Eesti nurka, andes umbkaudu 40% etendustest väljaspool oma teatrimaja. (Loonurm 2018) Vaadeldes etenduste jõudmisi Rapla- ja Valgamaale, võib öelda, et teater on oma eesmärgi täitnud.

Üsnagi mitme etendusega jõudis mõlemasse maakonda Lavastusprojektid ja Kuressaare Teater. Lavastusprojektide nime alla on koondatud eraisikute ellu viidud või algatatud erinevate aastate lavastusprojektid (Lavastusprojektid). Üldiselt olid kõik maakondadesse jõudnud lavastused komöödiad, vaid Raplamaal etendus üks kontsertlavastus „Agulihärrad“ (2020) ja draama „Isal on plaan: laulude ja graafikutega“ (2021). Kuressaare Teatri juhi Piret Rauki sõnul on teater etenduste ja lavakujunduste valikul lähtunud sellest, et neid saaks mängida võimalikult palju eri paigus. Kuressaare Teater kehastus 2021. sügishooajal n-ö rändteatriks, kuna repertuaari mängiti koduteatrist enam mandril. Sellega prooviti osalt kompenseerida kevadel ära jäänud etendusi. (Muld 2021) Kuressaare Teater külastaski Raplamaad enim 2021. aastal, kuid sellel aastal ei jõudnud teater Valgamaale kordagi. Selle põhjuseks võis olla maakondade asukoht. Saare maakond asub Rapla maakonnale lähemal kui Valga maakond. Samuti võidakse Rapla maakonda läbida teistesse maakondadesse sõitmisel, kuid Valga maakonda minnakse pigem kindla eesmärgiga etendusi andma, kuna see asub kaugemal, Eesti-Läti piiri ääres. Küll aga toimus 2020. aastal kolm ja 2019. aastal kaks etendust nii Valga kui ka Rapla maakonnas.

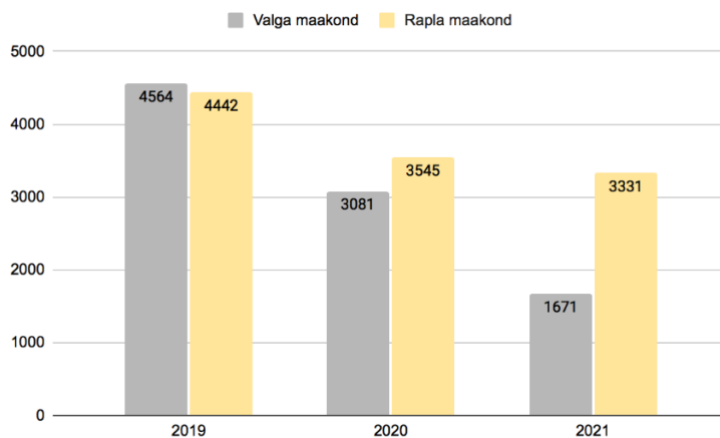
Eesti Noorsooteater, *stand-up* teater POINT ning teised teatrid jäid etenduste andmisel mõlemas maakonnas kolmel aastal tagasihoidlikumaks. Eesti Noorsooteatri juht Joonas Tartu sõnul soovivad nad rohkem väljasõite teha, kuid lavastuste tehnilise keerukuse tõttu

on see komplitseeritud. Lisaks keskenduvad nad suure saali juurde saamise järel eelkõige selle täitmisele. (Loonurm 2018) Kuigi mitmed teatrid on andnud Valga- ja Raplamaal enne koroonaaega, selle ajal ja ka peale seda etendusi, ei ole paljud nendesse maakondadesse jõudnud igal aastal või üldse mitte. Peale piiride, mis mängupaigad teatritele lavastuste mängimisel seavad, ei pruugi alati maapiirkondadesse teatri mittejõudmise taga olla piiratud mängutingimused. Eesti Noorsooteatri näitel tuleb teatritel täita esmalt enda kodumaja saal(id). Lisaks tuleb kaaluda, kas ja kui mõistlik on majanduslikult ringreisidel käimine. Kuna ringreisid on kulukad, on võimalik rahaliste riskide maandamiseks taotleda kultuuriministeeriumi alla kuuluva rahvakultuurikeskuse fondist „Teater maal“ toetust. Siiski ei ole selle fondi koordinaatori Liina Talu sõnul paljud teatrid endale süsteemi selgeks teinud. (Loonurm 2018) Võib oletada, et kui enam teatreid oskaksid kasutada ja kasutaksid toetuse võimalusi, jõuaks Valga- ja Raplamaale rohkem teatreid etendusi andma. Rapla maakonnas toimunud 114 etendusest said toetust 42 etendust. Valga maakonnas toimunud 75 etendusest said toetust 43 etendust.

2.4. Publikuga seotud aspektid

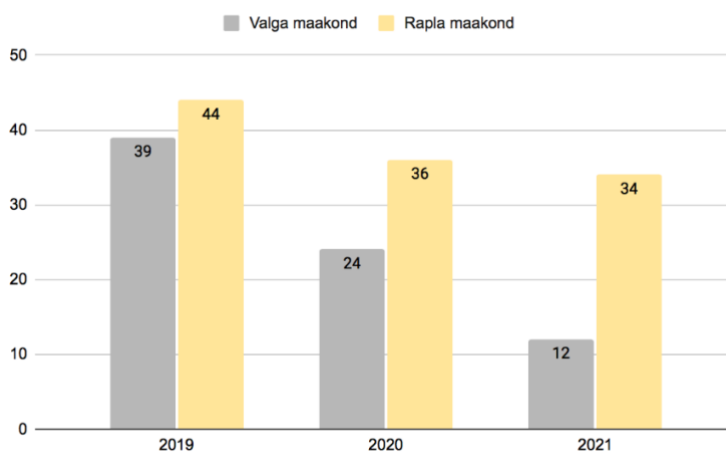
Publikuga seoses analüüsitakse külastatavust ja sihtgruppe Valga ning Rapla maakonnas. Peamiselt vaadeldakse professionaalsete teatrite, kuid väiksemal määral ka harrastusteatrite andmeid. Esmajärjekorras võetakse vaatluse alla professionaalsete teatrite etenduste külastatavus mõlemas maakonnas aastatel 2019–2021.

Valga ja Rapla maakonnas kolme aasta kokkuvõttes kõrgeimad külastatavuse ja toimunud etenduste numbrid olid 2019. aastal ehk enne COVID-19 pandeemiat (joonised 4 ja 5). Peale seda ei ole etenduste külastatavus ega arv taastunud 2019. aasta tasemeni. Mõlemad näitajad on üpris sarnaselt järk-järgult vähenenud, kuid Raplamaal oli langus stabiilsem. 2019. aastal toimus teatritegevus vabalt. Koroonaviirusega seotud põhjustel ei olnud võimalik 2020. aastal anda varasemast rohkem teatrietendusi. Uurimisperioodil kehtisid sellised piirangud nagu riigi sulgemine 2020. aastal (12.03.2020–17.05.2020), 2021. aastal avalike ürituste keeld ja teatrite sulgemine (03.03.2021–24.04.2021). Vähem etendusi tähendab ka vähem külastajaid.

Joonis 4. Professionaalsete teatrite etenduste külastatavus Valga ja Rapla maakonnas 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Joonis 5. Professionaalsete teatrite etenduste arv Valga ja Rapla maakonnas 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Vahepeal kehtisid piirangud teatrisaali täituvuse osas, mistõttu oli etendustel külastajaid vähem. Eri aegadel nõuti maskikandmist, negatiivset testitulemust, alates 12. eluaastast vaksineerimis- või läbipõdemistõendit. 19. aprilli 2021. aasta seisuga oli vähemalt ühe doosiga vaksineeritud 25,8% Rapla elanikest ning 22,8% Valga maakonna elanikest (COVID-19 ... 2021: 6). Võib eeldada, et etenduste külastatavuse languse taga oli ühtlasi madal vaksineerituse tase. Kui potentsiaalne külastaja ei olnud viirust läbi põdenud, lasknud end vaksineerida või keeldus täitmast teisi reegleid, ei olnud tal võimalik minna

etendustele. Teisalt oli vaksineerimis- või läbipõdemistõendi esitamine kohustuslik alles 2021. aasta oktoobri lõpust, mistõttu võib eeldada, et publikunumbrite languse puhul on olulisem roll teistel piirangutel. Lisaks piirangutest tulenevale võisid inimesed etendusele minemata jätta tervisest tulenevatel põhjustel, kardeti COVID-19 viirusega nakatuda, oldi ise parasjagu haige või oldi COVID-19 nakatunuga kontaktis olnud jne.

Täiendavalt koroonalevikust tulenenud mõjule toob Astra Põlma välja, et huvi teatrietenduste vastu on tema hinnangul Raplamaal viimastel aastatel vähenenud. Põhjuseks võivad olla kõrgemad piletihinnad, maakonda jõudva repertuaari žanriline ühekülgusus, mujal pakutava rohkus ja parem kvaliteet. (Põlma 2023) Kõrged piletihinnad tõi välja ka harrastusteatrina tegutsev Krahvi Teater. Kätlin Raudsalu (2023) sõnul on enamikule Valgamaa inimestele kümme eurot pileti eest üsnagi krõbe hind. Lisaks tuleb märkida, et peale külastatavuse ja etenduste arvu vähenemise on mõlemas maakonnas kahanenud rahvaarv, mis võib tingida omakorda külastatavuse arvu vähenemise. Järgnevalt tuuakse välja mõned andmed harrastusteatrile külastatavuse kohta.

Publikut jagus nii maakondades toimuvatele professionaalsete teatrite kui ka harrastusteatrile etendustele. Kohalike harrastusteatrile etendusi käivad vaatamas eelkõige kohalikud ja omad inimesed (Prants 2023). Valga maakonnas tegutses 2019.–2021. aastal Harrastusteatrile Liitu kuulunud teatritest kaks: Kungla muusikalitrupp ja Otepää Teater (vt tabel 13). Külastajate arvud olid suurimad koroonale eelnenud aastal. Uuritaval perioodil andis enim etendusi Kungla muusikalitrupp, mistõttu käis neid vaatamas ka rohkem inimesi kui Otepää Teatrit. Raplamaal oli etenduste andmisel aktiivseim Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks. Teised Rapla maakonna teatrid andsid vähem etendusi ning neid külastati ka vähem (vt tabel 13). Koroonaviiruse leviku tõttu vähenesid teatritel võimalused etenduste andmiseks, mis omakorda avaldas mõju publikunumbrite vähenemisele ja publiku käitumisele. Ene Prants (2023) tõi välja, kuidas koroonajärel toimunud esietendusel plaksutas publik esimesel vaatusel iga pildi järel. Kätlin Raudsalu (2023) tõi välja, et koroonajärel, kui kehtisid vaktsiinipassid, oli etendustel endiselt nende hinnangul palju publikut.

Harrastusteater	Etendused	Külastajad
Kungla muusikalitrupp	28	3328
Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks	9	600
Kuimetsa harrastusteater IDU	5	285
Hageri harrastusteater H.H.H.	4	100
Otepää Teater	2	100

Tabel 13. Harrastusteatriite Liitu kuuluvate Rapla- ja Valgamaa harrastusteatriite etenduste külastatavus 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Harrastusteatriite Liidu andmete põhjal.

Analüüsisides Valga (tabel 14) ja Rapla (tabel 15) maakonna professionaalsete teatriite etenduste ja lavastuste sihtgruppe, on kokku koondatud laste, väikelaste ja noortele suunatud lavastused ja etendused, kuna kahe viimase sihtgrupi lavastusi/etendusi esines uuritava perioodil üksikutel kordadel.

Aasta	Lavastused lastele/noortele	Etendused lastele/noortele	Lavastused täiskasvanutele	Etendused täiskasvanutele
2019	20	27	8	12
2020	12	16	8	8
2021	5	7	5	5

Tabel 14. Professionaalsete teatriite lavastused ja etendused sihtgruppide lõikes Valga maakonnas 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Aasta	Lavastused lastele/noortele	Etendused lastele/noortele	Lavastused täiskasvanutele	Etendused täiskasvanutele
2019	16	22	16	22
2020	12	22	12	14
2021	11	17	10	17

Tabel 15. Professionaalsete teatriite lavastused ja etendused sihtgruppide lõikes Rapla maakonnas 2019–2021

Allikas: autori koostatud Eesti Teatri Agentuuri andmete põhjal.

Rapla maakonda jõudis kolme uuritava aasta jooksul 29 laste- ja noortelavastust ning 34 täiskasvanute lavastust. Samas ajavahemikus jõudis Valga maakonda 31 laste- ja noortelavastust ning 22 täiskasvanute lavastust, mis ei kattunud teiste aastate lavastustega. Erinevalt Valga maakonnast on Rapla maakonna laste ja noorte ning

täiskasvanute sihtgrupile suunatud lavastuste hulga erinevus väiksem (tabelid 14 ja 15). 2019. ja 2021. aastal kattuvad Raplamaal mõlema sihtgrupi lavastuste ning etenduste arvud (vt tabel 15). Valga maakonnas oli kolmel aastal ülekaalus lastele/noortele mõeldud lavastused ja etendused, 2021. aastaks oli mõlemale sihtrühmale suunatud lavastuste ning etenduste vahe peaaegu ühtlustunud (vt tabel 14).

Kahe maakonna kokkuvõttes toimus suur vähenemine laste ja noorte etenduste ning lavastuste näitajates. Kuna vähesed lastelavastuste etendused ei toimunud lasteasutustes, siis võib eeldada, et paljud etendused jäid toimumata haiguskollete või nende ennetamise tõttu. Koroonaviiruse leviku võimaluste vähendamise nimel välditi lasteaedades eri rühmade ja töötajate vahelisi kokkupuuteid. Rühmadevahelise viiruse leviku maandamiseks korraldati üritusi, väljasõite ja ekskursioone rühmade kaupa. Üritused ja huvitegevus toimusid ohutusmeetmete rakendamise korral. Siiski kaaluti ürituse korraldamisel selle olulisust ja vajalikkust. (Lasteaiaid 2021) Kuigi ohutusmeetmete rakendamisel võisid üritused toimuda, oli mõistlik hoida kontaktide arv madalana.

Mõlemas maakonnas oli enamasti võimalik vaadata täiskasvanutele suunatud lavastusi pigem ühe korra, seevastu ühe laste- või noortelavastusega külastati erinevaid koole ning lasteaedu. Seega, kui soovitakse kindlat lavastust kodumaakonnas vaadata, sõltutakse etenduse toimumise kuupäevast. Kokkuvõttes on oluline, et nii täiskasvanutel kui ka lastel ja noortel oleks elukohast olenemata juurdepääs teatrile (ja kultuurile tervikuna). Laste puhul tuleb alustada teatrimaailma tutvustamisega varakult, kuna nii väärtustavad nad seda ka hilisemas elus. Peale selle järeldati Arkansase ülikooli professori Jay Greene'i eestvedamisel korraldatud uuringust, et teatri kaudu on võimalik kasvatada õpilastes sallivust, empaatiavõimet, avardada ning mitmekesistada nende arusaama maailmast. (Greene, Erickson, Watson, Beck 2018, viidatud Virro 2021 kaudu) Olenemata sellest, kes on lavastuse või etenduse sihtgrupp, on kolme aasta kokkuvõttes mõlema maakonna näitel vähenenud maakondadesse toodavate lavastuste ja mängitavate etenduste hulk. Uuritaval perioodil ei ole lavastuste ja etenduste hulk taastunud koroonaviiruse-eelsele tasemele.

Loomisega seotud aspekti käsitleti eelkõige Eesti Harrastusteatri Liitu kuuluvate Rapla ja Valga maakonna teatrite 2019.–2021. aasta andmete kättesaadavuse tõttu. Professionaalne teater jõudis Rapla- ja Valgamaale vaid väljasõitude kaudu. Rapla vallas oli võimalik kolmel aastal vaadata viit uuslavastust. Etenduste andmises oli Raplemaal aktiivseim Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks, kes oli harrastusteatritest külastatavuse poolest teine enim külastatud harrastusteater. Kahe maakonna võrdluses oli harrastusteatritest aktiivseim Valga maakonna Kungla muusikalitrupp, kellel esietendus enim uuslavastusi, kel olid suurim repertuaar ning etenduste ja vaatajate numbrid. Samuti oli see ainus trupp, kes kasutas uuslavastuse puhul rohkem kui ühte lavastajat.

Valga- ja Raplamaa harrastusteatriel on oluline roll kohaliku kultuuri säilitamisel, algupärandite ja omanäidendite lavale toomises, ajaloosündmuste taasesitamisel, kogukonna liitmisel jne. Harrastusteatri eesmärk on meeldida eelkõige oma kogukonna inimestele, kuna nemad on nende peamine publik, pakkuda neile meelelahutuslikku, mõtlemapanevat ja nendega resoneeruvat sisu. See on ka harrastajatele võimalus enese väljendamiseks ning teha midagi ühiselt ja liita neid endid, vaatajaid ja kogukonda tervikuna. Lavastuste loomisel lähtuti sellest, mis trupi liikmeid parasjagu huvitas ning aktuaalne tundus, mis võiks kohalikku publikut ja loojaid kõnetada. Lisaks tehti lavastusi tähtpäevadeks ning eritellimustena üritustele. Teatrid kasutasid lavastuse alustekstina olemasolevaid näidendeid, filmide ja kirjandusteoste adaptasioone, omaloodud tekste.

Mõlemas uuritavas maakonnas olid peamised probleemid seotud aja, koha, raha ning inimeste nappusega. Enamik harrastusteatreid tõid välja meeste vähesuse, lahkuvad noored ning elanikkonna vananemise, millest võivad repertuaari valimisel raskused tekkida. Käiakse mujal tööl, mistõttu oli keeruline leida sobivat aega kokkutulemiseks. Piletitulust saadav raha ei olnud piisav harrastusteatri ära majandamiseks. Piletite müügist saadud rahale lisaks saadi rahalist ja muud toetust teatritegemiseks sponsoritelt, annetajatelt, kohalikult omavalitsuselt, fondidest (nt Eesti Kultuurkapital) jne. COVID-19 pandeemiast tulenevalt oli vähenenud trupi varasem ühtsus, ei olnud võimalik välja tuua soovitud lavastusi ning anda planeeritud etendusi. Samas andis koroonaaeg osadele harrastajatele võimaluse pühenduda lavastuse loomeprotsessile, leida teisi viise publikuga kontakti hoidmisel; pandeemia järel kasvas tegutsemistahe.

Valga ja Rapla maakonnas langesid koroonast tingituna aastatel 2019–2021 järk-järgult ka professionaalsete teatrite lavastuste, etenduse ning külastatavuse numbrid. Näitajate vähenemise taga oli riigi ja teatrite suletus, avalike ürituste keeld, piirangud teatrisaali täituvuse osas jne. Külastatavuse vähenemises oli oma osa ka inimeste endi vastuvõtlikkusel reeglite täitmise suhtes ning tervises seisundil. Lisaks COVID-19 leviku mõjule võis väiksema huvi teatrietenduste vastu tingida kallinenud piletihinnad, inimeste endi rahalised võimalused, mujal pakutava rohkus ja parem kvaliteet, maakondadesse jõudvate etenduste žanriline ühekülgsus ja vähenenud rahvaarv.

Valga ja Rapla maakonna rahvamajadel on olemas võimekus professionaalsete teatrite võõrustamisel. Uuritavas ajavahemikus andsid enim professionaalseid teatreid etendusi Rapla kultuurikeskuses ning Valga kultuuri- ja huvikeskuses. Viimases toimus kahe maakonna võrdlusel kõige rohkem etendusi. Mõlema mängupaiga tugevuseks on nende saalide mahutavus ning asumine linnades, kuhu on koondunud rohkem inimesi. Maksimaalse teatrielamuse saamiseks minnakse aga etendusi vaatama iseseisvalt või ühiskülastustega statsionaarsesse mängupaika, kuid neid etendusi ei toimunud niivõrd palju võrreldes COVID-19-eelse ajaga.

Teatritel on lisaks võimaliku publiku olemasolule mõistlik majanduslikust küljest mõelda, milliste lavastustega ringreise teha. Rapla ja Valga maakonda toodi kolme aasta jooksul žanrite mõistes enim draama- ja komöödiaetendusi, mida külastas ka kõige rohkem inimesi. Nüüdistantsu ja klassikalise tantsu žanrid jäid etenduste arvult mõlemas maakonnas tagasihoidlikumaks. Nende kahe žanri jõudmist Rapla ja Valga maakonda toetas programmi „Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal““ alamsuund „Tants tuleb külla“.

Valgamaale jõudis kolme aasta jooksul 21 teatrit, mis jääb teatrite arvu poolest alla Raplamaale, kuhu jõudis kokku 26 teatrit. Mõlemas maakonnas andsid enim etendusi Teater Sõber, Rakvere Teater ja Miksteater. Nii Teater Sõber kui ka Miksteater on lastele suunatud rändteatrid, mistõttu anti etendusi enamjaolt lasteaedades või üksikutes koolides, tehes peamiselt ise pakkumisi nendesse mängima tulemiseks. Teater Sõber oli ka enim etendusi andnud teater Raplamaal. Rakvere Teater oli Valgamaal kolme aasta

jooksul kõige populaarsem professionaalne teater, kuid ringreisidega külastati palju ka Raplamaad. Ühtlasi annab Rakvere Teater veidi alla poole etendustest väljaspool oma teatrimaja ning nende põhimõte on jõuda igasse Eesti nurka, mistõttu ei ole üllatav, et mõlemasse maakonda on jõutud nii paljudel kordadel. Teised teatrid jäid etenduste andmisel tagasihoidlikumaks.

Mõlemas maakonnas vähenes kolme aasta jooksul nii täiskasvanutele kui ka lastele/noortele suunatud lavastuste ja etenduste arv, kuid rohkem toimus lastele/noortele kui täiskasvanutele mõeldud etendusi. Rapla maakonda jõudis rohkem erinevaid täiskasvanutele mõeldud lavastusi ning Valga maakonda erinevaid laste- ja noortelavastusi. Mõlemas maakonnas oli enamasti võimalik vaadata täiskasvanutele suunatud lavastusi pigem ühe korra. Seevastu ühe laste- ja noortelavastusega külastati erinevaid koole ning lasteaedu, mis tingis suurema etenduste arvu. Samas langesid enim laste ja noorte etenduste ning lavastuste näitajad, ilmselt haiguskollete või nende ennetamise tõttu lasteasutustes, mis oli laste/noorte etenduste peamine mängupaik.

Kokkuvõte

2022. aasta seisuga oli Põhja- ja Kesk-Eestis asuva Rapla maakonna rahvaarv 33 529 inimest ning Lõuna-Eestis asuva Valga maakonna rahvaarv 27 650 inimest. Erinevalt Rapla maakonnast on Valga maakonnal lõunas ja edelas välispiir Lätiga ning maakonnas asub Valga-Valka kaksiklinn. Mõlemat maakonda iseloomustab rahvaarvu vähenemine, elanikkonna vananemine ning noorte vähene tagasiränne. Kultuuri edendamisele aitavad kaasa kultuuriasutuste olemasolu. Mõlemas maakonnas tegutsevad mitmed kultuuriasutused ja korraldatakse kultuuriüritusi.

Bakalaureusetöö eesmärk oli anda ülevaade aastate 2019–2021 teatrielust Valga ja Rapla maakonnas teatrielamuse saamise võimaluste ning teatrite külastatavuse kohta. Teema on oluline, kuna varasemalt ei ole nende maakondade teatrielu kohta uurimust tehtud. Eesti eri osades asetsevas Valga ja Rapla maakonnas ei ole alaliselt tegutsevat professionaalset teatrit ega teatritruppi, mistõttu uuriti nendes piirkondades pakutavaid teatrikuultuurist osa saamise võimalusi. Samuti jäi uuritavasse perioodi (2019–2021) COVID-19 algus, levik ning taandumine, mis mõjutasid uuritavate maakondade teatrielu. Maakondade teatrielu uurimisel koguti, analüüsiti ning võrreldi maakondades tegutsevate (peamiselt) Eesti Harrastusteatrite Liitu kuuluvate harrastusteatrite ja maakondi külastanud professionaalsete teatrite andmeid. Viimased saadi Eesti Teatri Agentuurilt ja harrastusteatrite andmed Eesti Harrastusteatrite Liidult, harrastusteatrite tegevusega seotud inimestelt ning interneti allikatest. Analüüs tugines Hans van Maaneni skeemi kolmele aspektile ja selles arvestati COVID-19 leviku mõju. Töö sisaldab ka kokkuvõtvat teavet maakondadest ja nende kultuurielust, Eesti teatrisüsteemist ja -poliitikast ning teatrite statistilistest andmetest ajavahemikul 2019–2021.

COVID-19 pandeemilise leviku tõttu vähenes 2020. aastal Eesti teatrit külastanud inimeste ning etenduste arv. COVID-19 levikuga seoses kehtestati ja leevendati vaheldumisi 2020. ja 2021. aastal avalikele üritustele piiranguid. Kehtisid näiteks järgmised piirangud: etenduse läbisaamisaja piirang, teatrisaalide täituvuspiirang, maski kandmise kohustus siseruumides, koroonapasside esitamine jne. 2021. aastal taastus teatritegevus ning uuslavastuste ja lavastuste koondarv jõudis peaaegu piirangute-eelse

aja tasemeni, kuid etendusi anti endiselt vähem ning külastajate numbrid olid veelgi kahanenud. Koroonakriisi mõjul langesid Eestis ka harrastusteatri lavastuste, uuslavastuste, etenduste ja külastuste näitajad. Siiski paranes 2021. aastaks teatri statistiliste andmete esitamine Eesti Teatri Agentuurile, samuti kasvas Eesti Harrastusteatri Liidule statistilisi andmeid jagavate harrastusteatri arv ning 2021. aasta suvekuudel piirangute lõdvenedes esietendus rekordarv professionaalsete teatri lavastusi, ületades koroonaeelsel aastal esietendunud lavastuste arvu. Ühtlasi kasvas koroonaajal huvi ja pakkumine erisuguste võimaluste vastu teatri vaatamiseks etenduspaika kohapeale minemata, tuldi välja veebiprogrammidega, loodi parem juurdepääs varasemalt salvestatud lavastustele, arenes voogteater jne. Teatritegevuseks sobilike päevade arvu vähenemine mõjutas ka väljasõiduetendusi.

Valga ja Rapla maakonnas puudub alaline professionaalne teater, mistõttu oli oluline lisaks professionaalsete teatri külaskäikudele neis maakondades toimuv harrastusteatri tegevus. Rapla- ja Valgamaa harrastusteatri olid kolme aasta jooksul aktiivsed. Viljakaim näitetrupp oli Kungla muusikalitrupp, kes on üks vähestest pidevalt tegutsevatest muusikalitruppidest. Mõlemas maakonnas on ka teisi harrastusteatreid, kes teadaolevalt kolmel uuritava aastal tegutsesid: Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks, Kuimetsa harrastusteater IDU, Hageri harrastusteater H.H.H., Otepää Teater, Krahvi Teater ja Rapla kultuurikeskuse näitetrupp. Professionaalsed teatrid vaadeldaval perioodil uuritavates maakondades lavastusi ei loonud.

Siiski jõudsid professionaalsed teatrid Valga- ja Raplamaale etendusi andma väljasõitudega. Populaarseimad mängupaigad tänu oma asukohale, suurtele saalidele ja üpris heale tehnilisele võimekusele olid Rapla maakonnas Rapla kultuurikeskus ning Valga maakonnas Valga kultuuri- ja huvikeskus. Valga kultuuri- ja huvikeskuses etendati ka *stand-up* teatri POINT etendust „Grow-up comedy THE KID“, mida käis kahe maakonna võrdluses vaatamas enim inimesi. Komöödiad on mõlemas maakonnas meelitanud etendustele rohkelt publikut, mis on ka muidu Eestis üks populaarsemaid žanre. Žanriliselt on komöödiaetendusi mõlemasse maakonda viinud mitmed teatrid, mistõttu on komöödiad etenduste ja publiku koondarvult draamaetenduste järel teisel kohal.

Esikolmik teatritest, kes on Rapla maakonnas enim etendusi andnud: Teater Sõber, Rakvere Teater, Miksteater. Valga maakonnas andis etendusi kõige rohkem Rakvere Teater, Teater Sõber ja Prem Productions jagasid teist kohta ning kolmas oli Miksteater. Rändteatrid Teater Sõber ja Miksteater on suunatud publiku osas lastele, mistõttu toimusid etendused peamiselt lasteaedades või üksikutes koolides. Rakvere Teater on võtnud eesmärgiks jõuda Eesti igasse paika, andes 40% etendustest väljaspool oma teatrimaja. Teised teatrid andsid mõlemas maakonnas vähem etendusi.

Nii harrastusteatri kui ka professionaalsete teatri küllastajate numbrid langesid koroonaviiruse saabumise järel. 2021. aastal ei käinud veel nii palju inimesi teatris kui koroonaeelsel ajal. Küllastuste arvu vähenemist põhjustasid ka rahvastiku- ja etenduste arvu kahanemine maakondades ning maakonnast väljaspool teatri vaatamine. Uuritavates maakondades domineerisid kolme aasta kokkuvõttes lastele ja noortele suunatud etendused ja lavastused, kuid võrreldes koroonaeelse ajaga kahanesid nii laste- ja noortelavastuste ja etenduste arv kui ka täiskasvanutele mõeldud etenduste ja lavastuste arv.

Töö teemat on võimalik edasi arendada, käsitledes täpsemalt Hans van Maaneni skeemi alusel publikuga seotud aspekte, korraldades näiteks publiku-uuringuid, ning uurida teatriväljaga seotud aspekte. Samuti võiks laiendada ajalist piiri ning uurida, kuidas COVID-19 mõjutab pikema aja jooksul teatrielu neis maakondades. Sellega seoses tuleks uutel uurijatel varuda aega harrastusteatri statistiliste andmete kogumisel, kuna selliste andmete kogumine ei ole niivõrd koordineeritud kui professionaalsete teatri puhul. Kui uurimistööd tehes saab koguda rohkem andmeid, on ka ülevaade harrastusteatri kohta põhjalikum.

Kirjandus

Aibel, Liisi; Sippol, Tiia 2021. Eesti teatri esimene koroonaaasta. *Teatrielu 2020*. Koost. Oliver Issak, Anneli Saro. Tallinn: Eesti Teatriliit, 265–270.

Aibel, Liisi; Sippol, Tiia 2022. Eesti teatri teine korona-aasta. *Teatrielu 2021*. Koost. Alvar Loog, Valle-Sten Maiste. Tallinn: Eesti Teatriliit, 288–292.

Avaleht 2021. Rapla Kultuurikeskuse koduleht, <https://www.raplakultuur.ee> (14.03.2023).

COVID-19 ... 2021 = COVID-19 vaktsineerimise plaan aprill – juuni 2021. (2021). Sotsiaalministeerium.

Eesti teatr statistika 2018, Eesti Teatri Agentuur – Statistika koduleht, <https://statistika.teater.ee/stat/main/show/41> (26.04.2024).

Eesti teatrisüsteem, Eesti Teatri Agentuuri koduleht, <https://teater.ee/teatr statistika/eesti-teatrisusteem/> (20.04.2023).

EHLi liikmete uuslavastused 2019. aastal, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/wp-content/uploads/2020/10/Harrastusteatrie-uuslavastuste-statistika-2019.pdf> (24.01.2023).

EHLi liikmete uuslavastused 2020. aastal, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/wp-content/uploads/2022/02/EHLi-LIIKMETE-UUSLAVASTUSED-2020.docx.pdf> (24.01.2023).

Estraaditrupp Tõrva Tilgad, Tõrva kultuuri koduleht, <https://kultuur.torva.ee/huvitegevus/estraaditrupp-torva-tilgad/> (15.04.2024).

Etendused Eestis aastal 2019, 2020, 2021, Eesti Teatri Agentuur – Statistika koduleht, https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/performancesInEst (09.12.2022).

Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused „Teater maal“ reglement, Eesti Rahvakultuuri Keskuse koduleht, https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2023/04/REGLEMENT-Etenduskunstide-regionaalse-kattesaadavuse-toetused_kodulehele.pdf (18.03.2023).

Etenduskunstide „Teater maal” toetused, Eesti Rahvakultuuri Keskuse koduleht, <https://rahvakultuur.ee/toetused/toetusmeetmed/etenduskunstide-regionaalse-kattesaadavuse-toetused-teater-maal/> (19.03.2023).

Etenduskunstide valdkonna rahastamine, Kultuuriministeeriumi koduleht, <https://www.kul.ee/kunstid-ja-loomemajandus/etenduskunstid/rahastamine> (20.03.2023).

Etenduskunstid. Seadused, Kultuuriministeeriumi koduleht, <https://www.kul.ee/kunstid-ja-loomemajandus/etenduskunstid/seadused> (20.03.2023).

Etenduskunstid. Teatrid Eestis, Kultuuriministeeriumi koduleht, <https://www.kul.ee/kunstid-ja-loomemajandus/etenduskunstid/teatrid-eestis#erateatrid> (21.03.2023).

Hargla ... = Hargla Maakultuurimaja näiteringil täitus veerandsada aastat, Kotuse blogi koduleht, <https://kotus.ee/hargla-maakultuurimaja-naiteringil-taitus-veerandsada-aastat/> (05.02.2024).

Harrastusteatrie uuslavastuste info 2021 aastal, Eesti Harrastusteatrie Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatrie.eu/wp-content/uploads/2023/03/Harrastusteatrie-uuslavastuste-info-2021.pdf> (24.01.2023).

Järvakandi Kultuurihalli tutvustus, Järvakandi Kultuurihalli koduleht, <https://kultuurihall.ee/index.php/tutvustus> (02.02.2023).

Karja, Sven 2017. *Eesti teatrie repertuaari koostamise põhimõtted 1986–2006*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikool,

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/68488/karja_sven.pdf?sequence=1&isAllowed=y (14.02.2023).

Kehtna valla arengukava 2035+. Kehtna valla koduleht, https://kehtna.ee/documents/380625/37949683/05_07_2023+Kehtna+valla+arengukava+2035_compressed.pdf/dac3ac3d-14a2-4834-b25a-76f3652dd648 (10.08.2023).

Keskmine brutokuupalk, Eesti Statistikaameti koduleht, <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/tooelu/palk-ja-toojoukulu/keskmine-brutokuupalk> (14.06.2023).

Keskpalu, Helju 2007. Päevateema: Otepää Teater peab täna juubelisünnipäeva. *Lõuna-Eesti Postimees*, <https://lounapostimees.postimees.ee/2224083/paevateema-otepaa-teater-peab-tana-juubelisunnipaeva> (18.04.2024).

Kivirähk, Juhan 2016. *Teatri positsioon ja roll ühiskonnas*. Tallinn: Eesti Etendusasutuste Liit ja Eesti Teatriliit.

Kohila valla arengukava 2023–2035. Kohila valla koduleht, https://kohila.ee/documents/1123203/36779264/Kohila+valla+arengukava+2023-2035_22.06.2023.pdf/98d1d340-1452-49af-b55e-a3f20dc9cce1 (13.06.2023).

Kultuuri arengukava 2021–2030, Kultuuriministeeriumi koduleht, <https://kul.ee/kultuur2030> (23.01.2023).

Lasteaiad 2021, Kriis.ee kodulehelt, <https://www.kriis.ee/haridus-tootamine-ja-teenused/oppetegevus/lasteaiad> (27.09.2023).

Lavastusprojektid, Eesti Teatri Agentuur – Statistika koduleht, <https://statistika.teater.ee/stat/theatres/show/73/> (25.04.2023).

Leinbock, Riina 2019. Milline on Eesti teatrikülastaja portree?. *Statistikaamet*, <https://www.stat.ee/et/uudised/2019/03/27/milline-on-eesi-teatrikulastaja-portree> (03.05.2023).

Loonurm, Erle 2018. Graafikud: kui palju käivad Eesti teatrid ringreisidel?. *Eesti Rahvusringhääling*, <https://kultuur.err.ee/828359/graafikud-kui-palju-kaivad-eesti-teatrid-ringreisidel> (14.11.2023).

Maakonnast, Raplamaa koduleht, <https://raplamaa.ee/uldinfo/maakonnast/> (01.04.2021).

Van Maanen, Hans 2009. *How to Study Art Worlds. On the Societal Functioning of Aesthetic Values*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Merilin Kirbits, Improteater Impeerium koduleht, <https://improimpeerium.ee/imperaal/merilin-kirbits/> (22.11.2023).

Miksteater, Eesti Teatri Agentuur – Statistika koduleht, <https://statistika.teater.ee/stat/theatres/show/32/> (26.04.2023).

Muld, Margus 2021. Kuressaare teater mängib sügisel mandril rohkem kui kodulaval. *Eesti Rahvusringhääling*, <https://kultuur.err.ee/1608352079/kuressaare-teater-mangib-sugisel-mandril-rohkem-kui-kodulaval> (02.09.2023).

Märjamaa Rahvamaja tutvustus, Märjamaa Rahvamaja koduleht, <https://marjamaarahvamaja.ee/esileht/> (02.02.2023).

Märjamaa ... 2019 = Märjamaa valla arengukava 2018–2030 uus redaktsioon. RT IV, 22.10.2019, 7.

Näitering Hingevärvid, Tõrva kultuuri koduleht, <https://kultuur.torva.ee/huvitegevus/naitering-hingevarvid/> (15.04.2024).

Otepää Teater ... 2019 = Otepää Teater tähistab Kalju Ruuveni 100. sünnipäeva. Toim. Monika Otkokova. Otepää Vald koduleht, https://www.otepaa.ee/uudised-ja-teated/-/asset_publisher/FwSkF1dZq8EO/content/otepaa-teater-tahistab-kalju-ruuveni-100-sunnipaeva (18.04.2024).

Otepää ... 2019 = Otepää valla profiil. Analüütiline koond olukorrast, Riigi Teataja, https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4020/2201/9021/Otepaavalla_profiil.pdf#

(01.07.2023).

Piirkondlik statistika. Rapla maakond, Eesti Statistikaameti koduleht, <https://juhtimislauad.stat.ee/et/piirkondlik-statistika-3/rapla-maakond-63> (01.04.2023).

Piirkondlik statistika. Valga maakond, Eesti Statistikaameti koduleht, <https://juhtimislauad.stat.ee/et/piirkondlik-statistika-3/valga-maakond-81> (01.04.2023).

Prants, Ene 2023. Intervjuu Lauren Paadele, 13.06. Helisalvestis autori valduses.

Pöder, Piia 2023. E-kiri Lauren Paadele, 20.04. Kiri autori valduses.

Põldsaar, Siiri 2023. Intervjuu Lauren Paadele, 26.06.

Põlma, Astra (2020, oktoober). Raplamaa harrastusteatri hetkeseis. Esitlus, *teatrikonverents „Külateater seob põlvkondi“*. Valtu Koolimaja.

Põlma, Astra 2023. E-kirjad Lauren Paadele, 15.02–02.05. Kirjavahetus autori valduses.

Raidsalu, Kätlin 2023. E-kiri Lauren Paadele, 20.04. Kirjavahetus autori valduses.

Rapla ... 2020 = Rapla valla arengukava aastateks 2018–2025. Lisa. Rapla valla profiil, Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4010/7202/0027/Lisa1.pdf#> (27.08.2023).

Repertuaari koondnimekiri 2019, 2020, 2021, Eesti Teatri Agentuur – Statistika koduleht, https://statistika.teater.ee/stat/stat_filter/show/ (10.12.2022).

Sippol, Tiia 2020. Tervitusi aastast 2019. *Teatrielu 2019*. Koost. Anneli Saro, Hedi–Liis Toome. Tallinn: Eesti Teatriliit, 265–268.

Sippol, Tiia 2022. E-kiri Lauren Paadele, 09.12. Kiri autori valduses.

Soomets, Merike 2020. Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused "Teater maal" Kokkuvõte 2019. *Eesti Rahvakultuuri Keskus*, https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2020/03/2049_19803_1755_2019_aasta_kokkuvote.pdf (22.04.2023).

Soomets, Merike 2021. Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused "Teater maal" Kokkuvõte. *Eesti Rahvakultuuri Keskus*, <https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2021/03/TEATER-MAAL-KOKKUVOTE-2020.pdf> (22.04.2023).

Soomets, Merike 2022. Etenduskunstide regionaalse kättesaadavuse toetused "Teater maal" 2021. aasta kokkuvõte. *Eesti Rahvakultuuri Keskus*, <https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2022/06/TEATER-MAAL-KOKKUVOTE-2021.pdf> (22.04.2023).

Soonsein, Siret 2021. Kagu–Eesti ettevõtluse arengu toetusmeede, *Riigi Tugiteenuste Keskus*, <https://rahvakultuur.ee/wp-content/uploads/2021/05/KAGU-EESTI%20ETTEV%20C3%95TLUSE%20ARENGU%20TOETUSMEEDE.pdf> (22.05.2023).

Sündmused, Kotuse koduleht, <https://kotus.ee/sundmused/> (07.02.2024).

Tõrva ... 2018 = Tõrva valla arengukava. Tõrva valla profiil, Riigi Teataja, https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4021/1201/8038/Tõrva_profiil_29102018.pdf# (05.06.2023).

Vabaõhulavad, Rapla Maakonna koduleht, <https://raplamaa.ee/uldinfo/kultuur/vabaohulavad/> (02.08.2023).

Valga ... = Valga Kultuuri- ja Huvikeskus. Teenused. Ruumide rent, Valga Kultuuri- ja Huvikeskuse koduleht, <https://www.valgakultuurikeskus.ee/teenused/ruumide-rent/> (03.02.2023).

VLPP ... 2018 = Valga Lasteaed Pääsuke põhimäärus. RT IV, 29.08.2018, 32.

Valga maakonna arengustrateegia 2035+, Valgamaa koduleht, <https://www.valgamaa.ee/userfiles/valgamaa/vol/Valga+maakonna+arengustrateegia+2035+.pdf> (02.04.2023).

VPKP ... 2021 = Valga Priimetsa Kooli põhimäärus. RT IV, 05.01.2021, 6.

VVP ... 2020 = *Valga valla profiil*, Riigi Teataja, <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/4311/2202/0045/Lisa2.pdf#> (05.06.2023).

Vallad. Raplamaa 4 omavalitsust, Rapla Maakonna koduleht, <https://raplamaa.ee/uldinfo/maakonnast/vallad/> (03.05.2023).

Virro, Keiu 2021. Lasteaedades mängivate teatrite kohal laiub hämarus. *Sirp*, <https://sirp.ee/s1-artiklid/teater/lasteaedades-mangivate-teatrite-kohal-laiub-hamarus/> (26.09.2023).

Üldandmed, Valgamaa koduleht, <https://www.valgamaa.ee/maakond/uldandmed/> (01.04.2021).

2019. aasta statistika, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/organisatsioon/liikmed/liikmesteatrie-statistika/2019-2/> (03.04.2023).

2020. aasta statistika, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/organisatsioon/liikmed/liikmesteatrie-statistika/2020-aasta-statistika/> (03.04.2023).

2021. aasta statistika, Eesti Harrastusteatri Liidu koduleht, <https://www.harrastusteatriid.eu/organisatsioon/liikmed/liikmesteatrie-statistika/2021-aasta-statistika/> (03.04.2023).

Summary

Theater activities in Valga and Rapla Counties in 2019–2021

This bachelor's thesis aims to study and give an overview of the 2019–2021 years of theater life in Valga and Rapla Counties in terms of theater experience opportunities and attendance. Valga and Rapla Counties do not have their own professional theater or theater troupe, which is the reason why it was studied what opportunities there are in these two different regions of Estonia to take part in the theater culture if only recreational theaters and troupes operate locally. The choice of the subject of this thesis is necessary, because there are no previous studies on the theater activities in Valga and Rapla Counties, and the theater life in the investigated counties was affected by the beginning, spread, and retreat of the COVID-19 pandemic in the period under investigation (2019–2021). In counties without a professional theater, it is more challenging to access theater culture, and the COVID-19 pandemic made access to theater art even more complicated.

The bachelor thesis is divided into two broad chapters. The first chapter of the thesis discusses the Estonian theater system and policy. Also, this contains an overview of Estonian theater activities in 2019–2021 and the cultural life of Rapla and Valga Counties. The second part of the thesis begins with an introductory chapter on the methodology and a chapter by Hans van Maanen on the functions of the art world. „How to Study Art Worlds. On the Societal Functioning of Aesthetic Values“ by Hans van Maanen is selected as the theoretical basis of this thesis. Based on the theory of Hans van Maanen, the scheme from the book allows the analyzer to observe the functioning of the theater on a more expansive system level. The author of this thesis chose Valga and Rapla Counties to study and analyze theater life in terms of production, distribution, and some aspects related to reception. The theater life in Valga and Rapla Counties is analyzed and compared based on the data collected about amateur and professional theaters.

In Valga and Rapla Counties professional theaters reached the with field trips. In addition to visits to professional theaters, amateur theaters operate in those counties. Compared to

Rapla and Valga Counties, according to EHL data, the most consistent theater was the Kungla muusikalitrupp. Kungla muusikalitrupp had the most productions and new productions in their repertoire, gave the most performances, and had the largest viewers numbers. Apart from them, Hageri harrastusteater H.H.H., Otepää Teater, and Krahvi Teater were engaged in creating theater art in Valga County. In Rapla County, due to the number of visitors to the performances, the Vana-Vigala näitetrupp Topelt-Kiiks stood out. Kuimetsa harrastusteater IDU and Rapla kultuurikeskuse näitetrupp also performed in Rapla County for three years.

Due to their location, large halls, and quite good technical facilities, the Rapla Culture Center in Rapla County and the Valga Culture and Interest Center in Valga County were the most popular venues for professional theaters visiting the county. People from both Valga and Rapla Counties watched drama and comedy shows the most. Teater Sõber, Rakvere Theater, and Miksteater were the most visited theaters in Rapla and Valga County. Teater Sõber and Miksteater are aimed at children and are traveling theaters that perform mainly in schools and kindergartens. Rakvere Theater, in other words, the smallest repertory theater in Europe, aims to give performances in every corner of Estonia, giving a little less than half of the performances outside its theater building. Other theaters were relatively modest in offering performances.

For three years, most performances and productions created for groups of children and young people came to Rapla and Valga Counties. Despite this, the number of shows and productions intended for children or youth and adult target groups decreased compared to the pre-corona period. Due to the coronavirus, visitor numbers at amateur and professional theaters fell. In addition to the spread of the coronavirus and the restrictions that came with it, the decrease in these numbers is due to the decline in the population and performances in these named regions, and theater viewing outside the county.

It would be possible to further develop the topic of the bachelor's thesis by studying the context domains based on Hans van Maanen's scheme and by more precisely addressing the domains related to the reception, by doing audience research, for example. In addition,

the investigation could extend the time limit and study how the effects of COVID-19 impact theater life in these counties over a more extended period.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Lauren Paade,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Teatritegevus Valga ja Rapla maakonnas aastatel 2019–2021, mille juhendaja on Hedi-Liis Toome, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Lauren Paade

30.05.2024